

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

2014

Nikola Grünová

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra sociologie

Studijní obor sociologie

Bakalářská práce

Rozhlasové vysílání a jeho změny

Vedoucí práce

PhDr. František Kalvas Ph.D.

Katedra sociologie

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2014

Nikola Grünová

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma Rozhlasové vysílání a jeho změny zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, říjen 2014

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucímu bakalářské práce PhDr. Františku Kalvasovi, Ph.D. za jeho čas, cenné rady a trpělivost při vedení mé bakalářské práce. Současně bych ráda poděkovala za přínosné konzultace Mgr. Zdeňku Slobodovi.

Obsah

1 ÚVOD	1
2 FUNKCIONALISTICKÝ POHLED	3
3 ROZHLAS JAKO MÉDIUM	9
4 HISTORIE ČESKOSLOVENSKÉHO A ČESKÉHO ROZHLASU	11
4.1 Období 1923-1937	11
4.1.1 První pokusy s rozhlasovým vysíláním	11
4.1.2 Počátky rozhlasového vysílání (1923-1925)	13
4.1.3 Stabilizace a rozvoj rozhlasového vysílání (1926-1929)	18
4.1.4 Pokračování rozvoje rozhlasu (1930-1937)	21
4.2 Období války 1939-1945	25
4.2.1 Počátky rozhlasu za války (1939-1941)	25
4.2.2 Rozhlas za druhé světové války (1942)	26
4.2.3 Pokračování války v rozhlase (1943-1945)	27
4.3 Poválečná léta 1945-1948	29
4.3.1 Situace v rozhlase	29
4.3.2 Rozhlas a budování komunismu (1948)	29
4.3.3 Budovatelský rozhlas	31
4.4 Období 1949-1992	32
4.4.1 Rozhlas pod vlivem totalitního režimu (1949-1958)	32
4.4.2 Renesance rozhlasu (1959-1967)	34
4.4.3 Období normalizace (1968)	36
4.4.4 Pokračování normalizace (1969-1988)	38
4.4.5 Sametová revoluce v rozhlase (1989)	41
4.4.6 Rozhlas po sametové revoluci (1990-1992)	43

5 ZÁVĚR	45
6 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ.....	49
7 RESUMÉ.....	54
8 PŘÍLOHY	55

1 ÚVOD

Rozhlas byl v dřívějších letech velmi důležitý kvůli poskytování informací obyvatelstvu tehdejšího Československa, proto můžeme říci, že byl představován jako nejstarší a nejdůležitější elektronické médium. Dříve lidé trávili většinu svého volného času poslechem hudby z radiopřijímačů, kde se dozvídali i aktuální informace.

Ve své práci bych chtěla nastínit první experimenty s rozhlasovým vysíláním. Soustředila jsem se na úlohu, kterou sehrál rozhlas za obou světových válek a za komunistického režimu. Řada autorů se zabývá samotnou historií rozhlasu, ale věnují se pouze určitým časovým úsekům, který rozhlas poznamenaly či mu přispěly k rozkvětu. Jako první byly vybrány roky 1942 a 1948, kdy byl rozhlas pod nadvládou nacistů a komunistů, kteří si moc dobře uvědomovali, v čem je jeho síla, a proto se snažili do všech vyšších funkcí dosadit svoje lidi. Dále rok 1968, ve kterém se stal rozhlas pouze nástrojem politické moci. Některé pořady byly zakázány, jiné upraveny. Tato situace se obrátila v roce 1989, kdy se rozhlas vymanil z cenzury. Došlo k návratu zakázaných autorů do vysílání a do rozhlasu se vrátila svoboda projevu.

V mé práci nebudou opomenuti ani významní představitelé rozhlasu, kteří nejvíce ovlivnili jeho chod, např. František Kožík, Eduard Svoboda a mnoho dalších. Na samotnou historii rozhlasu se zaměřuji z důvodu, že toto médium bylo velmi úzce spjato i s Československým národem. Cílem mé práce na téma „Rozhlasové vysílání a jeho změny“ je představit rozhlas jako důležité médium, popsat historii rozhlasového vysílání v Československu a připomenout, jak významné bylo pro tehdejší obyvatelstvo.

Historii rozhlasu používám jako materiál, který bude sociologicky interpretován. Rámec mé práce bude spočívat na funkcionalistické teorii médií, s tím, že pro jednotlivé časové období budou využity další

sociologické teorie. Průběžně představím historii rozhlasu a sociologické teorie, kterými je vhodné tato historická fakta interpretovat.

Historie rozhlasu nebude interpretována pouze jako celek, ale budou rozebrány také detaily, které jsou dle mého uvážení sociologicky zajímavé. Ne vše, co v historii rozhlasu uvádím, musí být vhodné pro sociologickou interpretaci. Ale tato historická fakta uvádím z důvodu, aby čtenář lépe pochopil vysvětlení těch skutečností, které jsou sociologicky relevantní. Některá historická fakta lze interpretovat stejně nebo podobně. V těchto případech takové věci teoreticky rozebírám pouze při prvním výskytu.

2 FUNKCIONALISTICKÝ POHLED

Základním předpokladem funkcionalistického pohledu na věc je skutečnost, že společnost je stabilní a dobře fungující integrovaný sebeřídící se systém, který přetrvává proto, aby sloužil k uspokojování základních lidských potřeb. Tento přístup byl formulován v devatenáctém století v dílech Augusta Comteho, Emila Durkheima a Herberta Spencera. Mezi významné představitele dvacátého století patří Talcott Parsons a Robert K. Merton. Klíčovou tezí je, že společnost se skládá z mnoha specializovaných struktur či sociálních institucí (např. rodina, vzdělávací systém atd.), přičemž každá z těchto institucí má svoji funkci, která připívá k udržení celku. Instituce jsou na sobě vzájemně závislé, jinak nemají šanci přežít. Funkcionalisté tvrdí, že přežití závisí na spolupráci, která pak závisí na konsensu. Současní funkcionalisté kladou důraz hlavně na vyváženost sociálních struktur. Podle této perspektivy může náhlá či rychlá změna vychýlit celou společnost z rovnováhy [Petrušek 1993: 100].

Ve funkcionalistickém přístupu patří mezi základní výzkumné otázky tyto dvě: „Jaké funkce jednotlivé části společnosti (jak prospívají celku)“ a „Jak jsou jednotlivé části propojeny?“ Mezi klíčové funkcionalistické pojmy patří *systém, funkce, dysfunkce, vzájemná závislost a rovnováha nebo vyváženost*. Nejvíce se pojetí funkce v sociologické teorii věnoval R. K. Merton, který navrhl definovat funkci jako důsledek, který má určitá aktivita, proces nebo existence nějakého sociálního či kulturního faktu na celek sociální struktury. Rozlišuje dva typy funkcí manifestní a latentní. Manifestní je zamýšleným, vědomým případně veřejně prezentovaným předpokládaným důsledkem určitého lidského jednání. R. K. Merton tento pojem zavedl, aby bylo možno odlišit záměrnou a nezáměrnou složku efektů lidských rozhodnutí, motivací, ale především činností. Funkce latentní se dá definovat jako nezamýšlený,

neočekávaný a proto nepředvídaný a často nepředvídatelný důsledek určitých vědomých lidských činností. Pojem dysfunkce zavedl R. K. Merton jako označení negativních důsledků vědomých lidských činností pro určitý sociální systém a jeho sociální strukturu [Petrušek 1993: 110-111].

Funkcionalistická analýza je specifická metoda popisu a vysvětlení sociálních jevů používaná především v sociologii a antropologii. Její princip spočívá v tom, že hledáme funkci, jakou v daném sociálním systému (společenství) plní určité kulturní elementy, zejména instituce. Díky funkcionalistické analýze je možné postihnout mnoho konsekvencí jak pro jedince, tak pro společnost. Důležité je také poukázat na skutečnost, že právě funkcionalistická analýza se zabývá důsledky standardizovaného a ustanoveného opakujícího se sociálního fenoménu jako je například sociální role nebo institucionální schéma [Wright 1974: 1-10].

Funkcionalistický přístup se snaží existenci médií vyložit z hlediska potřeb, které má jedinec i společnost a které jsou uspokojovány prostřednictvím médií. Vychází z předpokladu, že každá institucionalizovaná společenská činnost plní nějaké společenské funkce. Posláním komunikace a médií z funkcionalistického hlediska se začal zabývat ve 40. letech 20. století Harold Laswell. Podle Laswella patří mezi hlavní funkce masové komunikace ve společnosti neustálé získávání a předávání poznatků o prostředí (informační funkce), vytváření vztahu mezi jednotlivými součástmi společnosti (korelace) a přenos kulturního dědictví (kontinuita). Dalším významným představitelem, který ovlivnil funkci médií, byl Charles Wright, který rozšířil Laswellovu klasifikaci o funkci zábavnou. Poukazoval na to, že zábava přispívá k vytváření vztahů ve společnosti, ale poskytuje zároveň i určité uvolnění a odstranění

zábran u jednotlivců. Denis McQuail výčet doplnil o funkci získávací (mobilizační), neboť hovořil o tom, že komunikaci je možné využít pro potřeby politické i komerční propagandy [Jirák, Köpplová 2003: 59-60].

S médií se setkáváme pravidelně v každodenní interakci ve společnosti. To znamená, že masová média jsou schopna ovlivňovat podobu interakcí. Chování médií je kontrolováno převládajícími názory společnosti o tom, jaké chování je žádoucí. To znamená, že existuje předpoklad toho, jak má toto jednání probíhat, díky čemuž můžeme uvažovat o normativní teorii. Předmětem zkoumání normativní teorie je vztah mezi strukturou médií a jejich chováním. Struktura médií řeší otázku svobody médií ve vztahu ke státu. Jednání zahrnuje způsob, jak se média vyrovnávají s určenými informačními a zábavními úlohami. Normativní teorie chování zahrnuje i zvyklosti, profesionální návrhy a etické kodexy týkající se fungování médií. Zdroje normativního očekávání vycházejí z historického kontextu mediálních institucí. Je nutné podotknout, že normativní očekávání funkce médií je ovlivněno politickým zřízením, což znamená, že např. demokratické zřízení má na rozdíl od totalitního zřízení odlišné představy o fungování médií.

V demokratických státech je s tím spojen předpoklad vazby mezi politickými institucemi a médií. Nejen politické instituce ovlivňují chod médií, podstatnou roli zastává publikum, kterému se média potřebují zavděčit. Média jsou podřízena tržním vztahům, což znamená, že musejí produkovat takový obsah, který zaujme jejich publikum. Mezi další vlivy patří ty ekonomické, kulturní a společenské, které jsou ovlivněné masovými médii, zejména co se týče zpravodajství a informací [McQuail 2009:175-176]. Výše uvedená fakta popisují mimo jiné i to, jak dochází k regulaci médií ze strany veřejnosti či politické sféry.

Jedním z problémů médií je to, že prvotním cílem komerčních mediálních společností není sloužit ve prospěch veřejného zájmu, ale že sledují především vlastní cíle. Dnes je nejčastějším cílem produkce zisku.

Dále McQuail poukazuje na to, že média by neměla sledovat žádný normativní cíl. Produkce médií by měla být různorodá v rámci legislativy. Média, která jsou vedena na komerčním základě, se zajímají hlavně o veřejnost. Veškerá odpovědnost za normy, etiku a hodnoty se přesouvá na společnost [McQuail 2009: 177].

Schram, Siebert a Peterson nahlíželi na vztah mezi médií a společností čtyřmi způsoby, které se liší podle politického uspořádání. Tito autoři popsali čtyři typy teorií: autoritářskou, kde se média uplatňují jako prostředek sdělování postojů a názorů autority (především státu), teorii svobodného tisku (libertariánský vztah) který vnímá média jako instituce, jež mohou sdělovat cokoli a díky čemuž jsou publikované názory v rovnováze, dále teorii společenské odpovědnosti spočívající v tom, že média směřují za každou cenu k ideálu společensky přínosného jednání a poslední je teorie sovětská, která média chápe jako nástroj jednoho typu socializace a utváření veřejného mínění a současně jako prostředek vzdělání. McQuail (1999) rozšířil tyto čtyři způsoby uvažování o médiích o rozvojovou teorii, která vychází z předpokladu, že funkcí médií je rozvíjet národní kulturu a národní jazyk a dále o teorii demokratické participace, jež vychází z představy, že by neměla existovat žádná centralizovaná kontrola médií. Média by měla být uspořádána tak, aby podporovala práva menšin a jednotlivcům umožňovala přístup k informacím [McQuail 2009: 190]. Tomuto můžeme rozumět tak, že jedinec má právo být informován. Proto se další část mé práce zaměří na hodnoty liberalismu v médiích.

V liberalismu je pracováno s předpokladem svobody. Jedná se svobodu jak osobní (svoboda projevu, komunikace), tak i ekonomickou, politickou a náboženskou. Podstatnou roli zastává také instituce státu, která je považována za ochránce uvedených svobod¹. Samotná média

¹ V rámci liberálního uvažování o roli médií v demokratické společnosti se setkáváme s konceptem médií jako veřejného hlídacího psa, který dohlíží na stát. To spočívá v tom, že média upozorňují například na zneužívání státní moci nebo nastolit veřejnou debatu o daném tématu. Důležité je zmínit,

jsou pak hlídána tzv. „neviditelnou rukou trhu“, jejímž předpokladem je kontrola médií s minimálními státními zásahy. Výše uvedené se vztahuje spíše ke komerčním médiím.

V rámci liberalismu a demokratického zřízení je možné hovořit o dominantním a pluralitním modelu médií. V dominantním modelu jsou média chápána jako subjekty vzájemně se překrývající svými sděleními. Tento model vede k selekci alternativních názorů. Protikladem je pluralitní model, kde se setkáváme s tím, že nejsou umlčovány menšiny, ale je dáván prostor různorodým názorům. Jednotlivé mediální stanice jsou ve svých programech navzájem odlišné [McQuail 2009].

V demokracii ale existují i veřejnoprávní média. Veřejnoprávní média by měla být schopna napomáhat fungování organizací a zajišťovat soudržnost ve společnosti. Současně by měla ostražitě hlídat vládu a mocenská centra a měla by sloužit pro prezentaci neorganizovaných a slabších zájmů méně mocných. Na základě toho by mělo docházet k vytvoření podmínek, které umožňují dosáhnout společenské smlouvy nebo kompromisu na základě otevřené diskuze na dané téma z čehož vyplývá nezbytnost existence veřejnoprávních médií právě kvůli službě veřejnosti [Curran 2000: 149-158]. Nemůžeme brát veřejnoprávní vysílání jako jednoznačně dané kvůli tomu, že si každý stát Evropy v průběhu 20. století ustanovil odlišné provozní podmínky veřejnoprávního vysílání. To znamená, že se tato média liší například v organizaci, struktuře a právních předpisech, což je odrazem principů fungování dané společnosti. Pro fungování veřejnoprávních médií je potřeba zavést koncesionářský poplatek nebo může být stanice podporována přímo ze státního rozpočtu².

že tato sdělení by měla poskytovat taková média, která nejsou závislá na místním politickém systému. V konceptu hlídacího psa existuje předpoklad toho, že na média je nahlíženo jako na zdroj nápravy, který lze uplatnit na kontrolu státní moci [Jiráček – Curran 2000: 119-122].

² Evropská komise. Audiovizuální a mediální politika.[online]. [cit 2014-07-14]. Dostupné na:<http://ec.europa.eu/avpolicy/reg/psb/index_en.htm>, vyhledáno dne 14. 7. 2014

Na druhou stranu, média, která se objevují v totalitních státních zřízeních, nemají prostor pro svobodné vyjádření názorů, jelikož jsou přímo kontrolována mocenskými prvky státního aparátu. Pokud nastane situace, která neodpovídá předem stanoveným kritériím, dochází následně k okamžitému zásahu představitelů státní moci, kteří se snaží vzniklou situaci napravit tak, aby odpovídala ideologii dané totality. Jinými slovy, jsou vyloučeni ti, kteří nesouhlasí s nastavenými pravidly³.

Důležité je poukázat na skutečnost, že funkcionalistický přístup je užitečný k popisu toho, jaké nároky jsou na média kladeny společenskou a politickou sférou. Již představené teorie účinků médií a normativní teorie mají čtenáře obeznámit s vlivem médií na společnost, ale také se skutečností jak dokáže společnost nebo politická vůle ovlivnit podobu masových médií, případně přímo mediálních sdělení. Tato část je zde uvedena právě proto, že se tato práce zajímá o historické proměny vysílání rozhlasu. V historické analýze rozhlasového vysílání a dílčích dějinných a společenských událostí a rolí rozhlasu uplatňují funkcionalistický přístup z toho důvodu, že pomůže vysvětlit sociální, případně individuální funkce toho, jak rozhlas působí na společnost či jedince a zároveň jaké funkce zastával a jak daného záměru dosahoval v dílčích časových obdobích.

³ Totalita [online]. [cit 2014-07-14]. Dostupné na: <www.totalita.cz/vysvetlivky/cenzura.php>

3 ROZHLAS JAKO MÉDIUM

Samostatný název rozhlas původně neexistoval, vznikl mnohem později. Dříve se tomuto médiu říkalo bezdrátová telegrafie, jejím průkopníkem byl R. Fessenden, který se pokusům o rozhlasové vysílání věnoval již od roku 1897. První významnější úspěchy zaznamenal až roku 1902 díky obloukovému generátoru. Zdokonalení jiskrové telegrafie a přechod na vysílání pomocí netlumených vln umožnilo přenos lidského hlasu pomocí rádia i vznik rozhlasového vysílání [Křížek 2007: 74].

Z hlediska médií patří rozhlas mezi masová, horká a elektronická média. O jejich původu se zmiňuje Denis McQuail a říká, že *„obě média vyrostla z technologií, jež existovaly před nimi, z telefonu, telegrafu, pohyblivé i nepohyblivé fotografie a nahrávání zvuku“*. Rozhlas vznikl jako systém vyvinutý především pro vysílání a přijímání. Masová média jsou v podstatě závislá na „společnosti“, zvláště na institucích, jež představují a vykonávají politickou a ekonomickou moc. Tato média mohou mít vliv na instituce, které vyplývají z neustále vzrůstajícího objemu a rozsahu činnosti médií. Povaha vztahu mezi médii a společností je podmíněna časově a místně [McQuail 1999: 39].

V Čechách se začínají první přijímače objevovat před druhou světovou válkou ve 30. letech. Rozhlas je zdrojem informací, zábavy a zvukové kulisy, se kterými se můžeme setkat na každém kroku, každý den. Posluchači nejenom rádio poslouchají, ale též se identifikují s rozhlasovou stanicí, která je součástí jejich životního stylu. Rozhlas býval od konce 30. do konce 50. let nejmocnějším médiem. Nejvýznamnějšího postavení nabyl až po roce 1989, a to v souvislosti s budováním tržní ekonomiky a zavedením duálního systému. Technicky můžeme rozhlas definovat jako zařízení, které je schopné přijímat vysílaný zvuk [Postler 2003: 36].

Rozhlasové vysílání vytváří lidem v domácnosti jakousi kulisu, při níž její členové vykonávají různé činnosti (např. úklid či vaření). Tyto vlastnosti způsobují, že vnímání prezentovaných sdělení není zcela uvědomělé, ale na druhou stranu jsou díky tomuto rozhlasová reklamní sdělení přijímána příznivěji. Posluchači si nemohou vybírat, co daná rozhlasová stanice nabízí, ale většinou zůstávají u stanice, ze které mají dobrý pocit. Rozhlas jako médium se vyznačuje z hlediska reklamy několika parametry, například úrovní vybavenosti domácností, pokrytím území rozhlasovým signálem, kvalitou poslechu či legislativními omezeními [Postler 2003: 40].

Rozhlas má své klady i zápory při svém uplatnění v komerčních komunikacích, a to především v reklamě. Mezi klady patří *„vysoká spolehlivost, vnímání i při jiné činnosti, emocionální působení, vytvoření vlastního obrazu v hlavě, výborná regionální změřitelnost, velmi dobrá demografická změřitelnost, výborná přizpůsobivost, mobilnost, relativně nízké náklady z hlediska reklamy“*. Mezi zápory řadíme *„podvědomé vnímání, nemožnost zobrazit výrobek, nevýhodný přenos většího množství informací, špatnou regionální a demografickou změřitelnost“* [Postler 2003: 51].

4 HISTORIE ČESKOSLOVENSKÉHO A ČESKÉHO ROZHLASU

V této kapitole se pokusím zachytit rozvoj a funkci rozhlasového vysílání v různých historických obdobích. To znamená, že budu brát v úvahu jak politickou situaci, tak i kulturní vyspělost společnosti a státu, ale i jeho ekonomickou situaci. Vývoj rozhlasu v Československu začal ve dvacátých letech 20. století, kdy médium ovlivnilo miliony lidí. Na rozhlas nebyl v této době nikdo zvyklý, ale stal se nejsnazším a nejrychlejším způsobem jak předat lidem informace. Postupem času se lidé museli začít seznamovat s rozhlasem i s ním spolupracovat. Nevýhodou bylo, že mohli informace interpretovat jinak, než jak bylo řečeno, a tím pádem se stávali účastníky děje. Podstatou rozhlasu je zakódovaná schopnost emociálně kultivovat a rozvíjet posluchače. V České republice je význam veřejnoprávního rozhlasu velmi vyzdvihován, je vnímán jako kulturní instituce a nositel národních tradic [Navrátil 2006: 13].

4.1 Období 1923-1937

4.1.1 První pokusy s rozhlasovým vysíláním

Před první světovou válkou se u nás uskutečnily první pokusy s radiotelegrafií a radiotelefonii. S těmito pokusy jsou spojena významná jména, např. prof. Dr. K. Domalípa a Ing. L. Šimek. V roce 1908 byla radiotelegrafie poprvé veřejně předvedena na území našeho státu v rámci Obchodní a průmyslové výstavy v Praze. Velkému zájmu Pražanů se těšila jiskrová stanice nainstalovaná na návrší u Karlových Varů, a to díky jejím zajímavým akustickým efektům [Ješutová 2003: 8].

Experimentování s radiotelegrafií bylo u nás zakázáno. Na letišti v Chebu existovala pouze jedna vojenská vysílačka s malým dosahem a přijímací stanicí. Teprve až po válce se uskutečnily první radiofonické

pokusy v Praze na Petříně. Tuto stanici vybudovala skupina nadšenců v čele s Ing. Šimkem v listopadu roku 1928 a sloužila k vysílání a příjmu depeší nejen z naší republiky, ale i ze zahraničí. O rok později byla stanice přestěhována do objektu vozatajského praporu za Hladovou zdí a byla vybavena novou anténou pro příjem a vysílání zpráv [Ješutová 2003: 9].

Toto zařízení umožnilo první radiotelefonické vysílání v roce 1919 u příležitosti prvního výročí vzniku Československé republiky. Byl odvysílán první rozhlasový pořad složený ze slova a hudby. O rok později na této stanici proběhl i úspěšný druhý pokus s vysíláním slova i hudby, což umožnila nová a silnější elektronka, která uměla lépe navazovat spojení na dlouhé vzdálenosti. Od této doby se u nás i v cizině začaly používat elektronkové vysílače. Úspěšný byl i pokus hromadného poslechu rozhlasu [Čábelová 2003: 19].

Rychlý rozvoj radiofonie přiměl vojenskou správu, aby začala radiotelegrafii a radiotelefonií více využívat. V roce 1920 bylo rozhodnuto ministerskou radou, že nevojenská radiotelegrafie přejde do kompetence Ministerstva pošt a telegrafů. Přijetím tohoto zákona musela společnost souhlasit s několika podmínkami. Podle nich mohla být stanice kdykoliv kontrolována Ministerstvem pošt a telegrafů, mohla být obsluhována pouze odborně vyškoleným pracovníkem poštovní správy či osobou se zvláštním povolením, které vystavovalo ministerstvo. Vysílačky byly zřízeny nejprve v budově poštovního úřadu v Praze a Brně, později v Kbelích u Prahy [Bednařík, Jiráček, Köpplová 2011: 177].

Roku 1923 ministerstvo povolilo rozhlasové vysílání a díky tomu byl přijat zákon o telegrafech. Tento zákon vytvořil podmínky pro zahájení pravidelného rozhlasového vysílání. Vysílalo se z jedné stanice, která byla původně určena pro radiotelegrafní provoz. Chyběla legislativa, pomalu se rozjížděla výroba rozhlasové techniky a rozhlasových přijímačů, pro něž nebyla ještě vytvořena obchodní síť. Většina lidí vůbec

nevěděla, co si pod pojmem radiofonní vysílání představit, proto i toto vysílání bylo přijímáno s nedůvěrou a velkými obavami [Koniček 1948: 11-22].

4.1.2 Počátky rozhlasového vysílání (1923-1925)

Rozhlas vstoupil na počátku dvacátých let do hospodářsky, politicky, sociálně i kulturně se rozvíjející Československé republiky. Jeho vývoj nebyl jednoduchý a musel překonávat spousty nástrah. Velký význam v rozvoji rozhlasového vysílání měla elektrifikace země a rozvoj elektrotechnického průmyslu, který byl na nižší úrovni. Elektrifikace probíhala ve městě rychleji než na venkově. Radiopřijímače si lidé pořizovali ve městě častěji a důvodem nebyla, jen elektrifikace, ale převážně finanční prostředky, jelikož poplatky za provoz radiopřijímače byly velmi vysoké [Ješutová 2003: 15].

Rozhlas byl chápán jako velice pokrokový prostředek v oblasti informování lidí, který navíc působí kdekoliv. Ve městech se díky elektrifikaci šířil mnohem rychleji než na vesnici, a proto mohl mít městský člověk neustálý přehled o aktuálním dění ve společnosti, zatímco venkovan se novinky dozvídal s několikadenním zpožděním. Studie Eduarda Suchmana prokázala, že rozhlasové vysílání dokáže u jedince či celé společnosti vyvolat zájem o dosud neznámé oblasti. Závěr jeho studie poukazuje na to, že někteří lidé se začali zajímat o vážnou hudbu poté, co byla uvedena do programu rozhlasového vysílání. Důležité je zmínit, že závěry tohoto výzkumu byly kritizovány Theodorem Adornem. Nicméně Adorno se zaměřoval především na to, že lidé, kteří začali poslouchat vážnou hudbu až v důsledku jejího uvedení v rozhlasovém přijímači, poslouchali jednodušší skladby, než ti, kteří byli k poslechu vážné hudby vedeni již od dětství. Ovšem to nemění nic na faktu, že rozhlasové vysílání dokáže jedince nebo společnost kultivovat a informovat [Jeřábek 2005: 2]. Členové rozhlasu počítali s tím, že právě

rozhlas bude nejvíce kultivovat lidi a to tím, že bude ovlivňovat jejich smýšlení, chování či jednání. Člověk zpětně těchto možností využívá k ovlivňování jiných lidí. Informace mohou být modifikovány s různým cílem. Mohou být pravdivé jen z části či mohou být celé lživé. Podle cílů pak působí strukturovaně či diferencovaně na lidi ve společnosti⁴

Časopis Radioamatér je základním informačním zdrojem pro členy Českého radioklubu. Časopis ohlásil začátek pravidelného vysílání rozhlasu na 18. května 1923 ve 20.15 hod. Tímto datem, se Československý rozhlas stal první rozhlasovou společností na světě, která začala pravidelně vysílat pro veřejnost. Stanice byla umístěna v malém dřevěném domku, který byl určen pouze pro technické pracovníky. Účinkující a programátoři využívali zapůjčený stan. Průkopníci čelili mnohým překážkám. Nejvýznamnější problémy byly nedostatek finančních prostředků a nedostatek zkušeností s vysíláním. Právě toto se odráželo v nepochopení veřejností, což přispívalo k intrikám úředníků, ministerstva pošt a telegrafů, kteří rozhodovali o žádostech. Přes všechna nepochopení se nadšenci mohli opřít o poznatky získávané ze zahraničí, ze kterých zjistili, že jejich vysněná představa o vysílání pro veřejnost je možná [Bednařík, Jiráček, Köpplová 2011: 178].

Zakladatelé rozhlasové společnosti se dělili na dvě skupiny, které měly zájem na vytvoření obchodní společnosti a tím na provozování rozhlasového vysílání. Nejvýznamnější podnět pro vytvoření soukromé rozhlasové obchodní společnosti podal Ing. Eduard Svoboda⁵, nar. v roce 1878. Působil jako podnikatel a věnoval se filmovému oboru. Roku 1920 založil společně s Milošem Havlem filmovou továrnu, zaměřenou na obchodní využití filmu. Do roku 1940 byl členem jednatelského sboru společnosti Radiožurnál, do roku 1945 byl jejím technickým ředitelem.

⁴ Novák, Jaromír *Kultivace člověka v éře elektronických médií*. [online]. [cit 2014-07-14]. Dostupné na: <http://www.thakur.cz/upload/sborniky/2006/Soubory/E-WORK_A_E-LEARNING/Novak.pdf >

⁵ Viz příloha č. 1

Tím, že Svoboda působil i v Americe, kde viděl, jak rychle se rozvíjí rozhlas, snažil se o rozvoj i u nás. Chtěl zahájit rozhlasové vysílání na komerční bázi, k čemuž potřeboval finanční prostředky, a proto se spojil s Milošem Čtrnáctým⁶, u kterého čekal jak finanční podporu, tak i podporu z novinářské obce, jelikož Čtrnáctý byl součástí Spolku českých žurnalistů. Čtrnáctý a Svoboda si představovali, že hlavní funkcí rozhlasu bude šíření zpravodajství a hudba bude pouze doplňkem programu. Bohužel jejich záměr nevyšel, jelikož lidé měli spíše zájem o hudbu, což můžeme vidět i dnes. I přesto, že se Čtrnáctý se Svobodu snažili prosadit jejich koncepci, bohužel jim to nevyšlo a rozhlas zastával pouze kulturní a vzdělávací roli [Ješutová 2003: 18].

Po spojení Čtrnáctého a Svobody nastaly nemalé problémy s udělením koncese od Ministerstva pošt a telegrafů, reprezentovaném ve věci radiotelefonie ministerským radou Ing. Josefem Strnadem. Bez tohoto udělení nesměl nikdo vysílat, a proto všechny představy Čtrnáctého a Svobody ztroskotaly. Tento proces trval několik měsíců až do jara roku 1923. K založení nové rozhlasové společnosti byly zapotřebí vysoké finanční prostředky, které se nakonec podařilo sehnat, pak již nic nestálo v cestě [Ješutová 2003: 19].

Společnost Radiožurnál byla založená 7. června 1923. Byla založena jako ryze soukromá pod firemním názvem Radiožurnál, společnost s.r.o. O Radiožurnálu můžeme uvažovat jako o společnosti se společenskou odpovědností. Toto tvrzení můžeme doložit obsahem vysílání, kdy vedení rozhlasu vytvářelo pevné schéma vysílání. Koncept společenské odpovědnosti nepřikazuje striktní dodržování pravidel, zákonů či nařízení, ale platí předpoklad, že vysílání bude zaměřeno tak, aby posluchače nepohoršovalo či u nich nepodněcovalo nechtěné chování. Tohle by se dalo vztáhnout k tomu, co autoři píší o konceptu firem. Firma dobrovolně přebírá spoluodpovědnost za blaho a udržitelný

⁶ Viz příloha č. 2

rozvoj moderní společnosti. Základní myšlenkou společenské odpovědnosti je fakt, že podniky jsou neodmyslitelnou součástí společnosti, ve které působí [Čaník 2006: 37].

Účelem Radiožurnálu bylo šíření hospodářských, meteorologických, burzovních, sportovních či kulturních zpráv. Rozhlas přestává být považován za zajímavou a technickou atrakci a začíná se stávat důležitým prostředkem osvěty, vzdělávání, začíná i masově působit na veřejné mínění. O udělení licence rozhodovalo Ministerstvo vnitra, v němž Radiožurnálu povolovalo šířit nepolitické zprávy, přednášky, umělecké a zábavné pořady. Naopak nesměly se vysílat zprávy, které by směřovaly proti bezpečnosti státu či jeho hospodářským zájmům. Zároveň probíhala také cenzura rozhlasu a do vysílání se nedostalo nic, co by mohlo uškodit státu či státním institucím [Čábelová 2003: 43].

Původní rozhlasové studio bylo příliš vzdáleno daleko od kulturního a společenského centra, též špatná doprava snižovala variabilitu účastníků vysílání, a proto byla v roce 1924 zahájena jeho činnost z moderněji vybaveného studia v Poštovní nákupně na Fochově třídě 58⁷. Studio bylo ve středu města. Díky tomu byla variabilita účinkujících větší. Po třech měsících se stěhovalo znovu, tentokrát do budovy Orbisu, v níž byl postaven nový akustický vykrytý ateliér, který umožnil vytváření nových programových možností [Pacovský 1993: 26].

Hlavním úkolem rozhlasu bylo vysílání zpravodajství a hudby, i když tomu tak ze začátku nebylo. Později byla přidána předpověď počasí, sportovní zprávy a přednášky. Od prosince roku 1924, kdy se časově rozšiřoval denní program, se přednášky staly pravidelnou a stálou součástí programu. Ze začátku šlo spíše o mechanický přednes textu, který byl pro posluchače příjemným zpestřením. Přednášky posluchači přijímali zcela přirozeně a se zájmem, jelikož sloužily společnosti nejen

⁷ Viz. Příloha č. 3

jako informace, ale staly se pro ně i osvětou. Jedinou nevýhodou bylo, že posluchač nemohl být vtažen do děje, proto se od přednášejících vyžadovaly různé nároky na stavbu projevu, stylistiku, tempo řeči, přesnost či srozumitelnost vyjadřování. Důležitá byla i délka textu [Pacovsky 1993: 28].

Prvním českým profesionálním hlasatelem se stal Adolf Dobrovolný, před ním ohlašování pořadů zajišťovali technici. Hlasatelství bylo považováno za „recitaci“, kterou i on sám využíval k vyplnění mezer ve vysílání. K vyplnění mezer používal ještě dopisy od posluchačů, na které rovnou v přímém vysílání odpovídal. Uváděl přenosy z divadel, koncertů, ale i účinkoval v literárních pořadech, které si sám připravoval. Adolf Dobrovolný je známý hlavně prvním boxerským přenosem [Ješutová 2003: 26-27].

Roku 1925 dochází ke zkvalitňování rozhlasu, zlepšují se technické i ekonomické podmínky, a tím i programové vysílání. Dne 12. února 1925 se uskutečnil první přenos celého divadelního představení „Dvě vdovy“ z Národního divadla. Tato akce Radiožurnálu se zapsala nejen do dějin československého vysílání, ale také do evropského vysílání. Reakce lidí na tento přenos byly velmi dobré. Posluchači byli okouzleni nejen přenosem, ale i zvukem šumu v hledišti či laděním nástrojů, což mohou potvrdit dopisy od posluchačů. Rozhlas zde poprvé prokázal schopnost přenášet obraz vzdálených dějů a událostí [Pacovský 1993: 15].

Rozhlas posluchače neustále vzdělával a začal se zaměřovat i na děti. V roce 1925 začal Jan Vavřík pod pseudonymem „strýček Václav“ na základě svých pedagogických zkušeností vysílat pro děti různé besídky, soutěže atd. Aby děti zaujal, využil ve svém vysílání dokonce i loutkové představení. Ohlas z řad posluchačů byl tak veliký, že Radiožurnál ve spolupráci s Ministerstvem školství začal uvažovat o zahájení pravidelného vysílání pro školy a zároveň začal uvažovat i o programech pro mládež [Ješutová 2003: 50].

4.1.3 Stabilizace a rozvoj rozhlasového vysílání (1926-1929)

Roky 1926 a 1929 jsou pro Radiožurnál velmi úspěšné. Radiožurnál se konečně vypořádal s ekonomickými problémy, a proto byl schopen nabídnout posluchači celodenní vysílání. Začaly se objevovat přednášky, které se staly běžnou formou osvěty nejen ve vzdělávacích institucích, ale i ve veřejném životě. Byly připravovány širším okruhem přednášejících. Posluchači si mohli poslechnout názory mnoha odborníků, kteří program oživilo o vlastní tvorbu. Rozhlas v tomto případě zastával vzdělávací funkci. Největší zásluhu na tom měl profesor Otakar Matoušek, který zde působil jako vedoucí přednáškového oboru. Díky svému jménu a autoritě se mu podařilo získat přední odborníky a známé osobnosti ze světa vědy a kultury. Vzrůstající počet přednášek ve vysílání a jejich rozdílná kvalita donutily Radiožurnál připravit soubor zásad, které měly zajistit určitou úroveň přednášky. Nakonec se přednášky staly doménou odborných rozhlasů, které je využívaly k publikaci témat spojených se svým zaměřením [Čábelová 2003: 109].

V tomto období nebyla ještě velká část území Československé republiky pokryta rozhlasovým signálem. Jednalo se o území Moravy, Slezska a Slovenska. Posluchači byli v těchto oblastech nuceni poslouchat pouze zahraniční stanice, které u nich měly silnější signál, proto byla v dubnu 1926 uvedena do provozu výkonnější vysílačka v Brně a v několika dalších měsících byla zprovozněna i vysílačka v Bratislavě [Ješutová 2003: 57-58]. Můžeme uvažovat, o tom že za rozšířením signálu po území Československa stály obavy z toho, že pohraniční obyvatelstvo poslouchá zahraniční vysílání. Dalším důvodem rozšíření signálu byl patrně i vliv samotného vysílání na společnost. Tato opatření se shodují s konceptem autoritářské teorie, kdy se zástupci státu snaží sdělovat své postoje a názory občanům z pozice autority státu. McQuail poukazuje na to, že rozhlasové vysílání můžeme chápat jako kulturu,

kteřá vychází z představy, že média mají silný vliv na společnost i jedince. Tento přístup vede ke změnám ve smýšlení společnosti a současně je to také umožněno technologickým rozvojem. Díky tomuto rozvoji může větší procento obyvatelstva poslouchat rozhlasové vysílání [McQuail 1999: 85]. Nelze opomenout fakt, že rozhlasové vysílání bylo státním monopolem, a tudíž vysílání odpovídalo státním potřebám. Na druhou stranu, tímto nebyly ovlivněny tiskoviny, které rozhlasovému vysílání tvořily konkurenci. Tato konkurence byla způsobena také tím, že novinových vydavatelství bylo ve státě více.

K rozvoji rozhlasové tvorby přispělo zahraniční vysílání a rozhlasová reportáž. Za zrod rozhlasové reportáže se považuje přímé vysílání z VIII. všesokolského sletu v Praze. Toto vysílání bylo technicky velmi náročné, ale pro tehdejší dobu to znamenalo zdokonalení rozhlasové techniky. Díky tomu byl rozhlas schopen zprostředkovat divákovi celkovou atmosféru v místě konání události. Díky přenosům ze sletu obdržel mnoho uznání z domova i zahraničí a počet platících koncesionářů opět vzrostl [Pacovský 1993: 44-46].

V prosinci roku 1926 byl zahájen tzv. *soudobý rozhlas* mezi Prahou, Brnem a částečně Bratislavou, což umožnilo přidávat další stanice. Bylo možné vysílat jeden program do více stanic, díky čemuž se rozšířil okruh posluchačů a spojila se různá území státu. Vysílání se stalo základem pro pozdější vytvoření vysílacích okruhů a programovou spolupráci [Koníček 1948: 52]. První mezinárodní společné vysílání se uskutečnilo 15. března 1927, kdy byl vysílán přenos koncertu ze Smetanovy síně. Na základě pokusných přenosů byla dohodnuta výměna pořadů. Každá ze stanic uskutečnila jednou za čtrnáct dní mezinárodní vysílání hudebních pořadů po lince [Votavová 1993: 19].

Rozšíření programu Radiožurnálu kladlo stále vyšší nároky nejen na program, ale i na prostory, proto byly roku 1926 provedeny rozsáhlé

úpravy na rozšíření studia v Orbisu, ale hledaly se i nové prostory. V dubnu 1927 začal rozhlas vysílat z Národního domu na Vinohradech. Kromě ústředního studia zde bylo vytvořeno několik menších studií. Toto vedlo ke zkvalitnění technické úrovně a dostatku prostoru pro rozvoj dalších programových oblastí [Ješutová 2003: 75].

K oslavám 10. výročí vzniku Československé republiky byl připraven program k propagaci, který zahrnoval mnoho vzdělávacích a uměleckých akcí. Technické zázemí motivovalo programové pracovníky k vytváření tematických programových typů, např. prvomájových, dušičkových atd. [Ješutová 2003: 80]. Tyto programy byly účinným prostředkem pro organizování lidí. Masová média představují hlas autority, poskytují názor, návody a psychické uspokojení. Média u lidí vytvářejí jakýsi vztah závislosti nejen v oblasti názorů, ale také v prožívání totožnosti a utváření vědomí. Podle Millse vedou masová média k nedemokratickému řízení „shůry“ s malou možností, jak na daný stav reagovat [McQuail 1999: 98].

Pracovníci rozhlasu se na konci 20. let snažili program přizpůsobit svým posluchačům, a proto zavedli historické a tematické večery, které byly pro posluchače na pochopení jednodušší a srozumitelnější. Nová technologie umožnila i vznik odborných rozhlasů. První z nich byl *Zemědělský rozhlas*, který se soustředil na venkovské posluchače. Seznamoval je s teoretickými i praktickými výsledky práce výzkumných ústavů zemědělských i odborných škol. Tento pořad se shledal s oblibeností i u nezemědělců. Druhým programem byl *Dělnický rozhlas*, který se zaměřoval na problémy oslovované skupiny nebo informoval o volných místech. Tento program byl také velmi populární zejména tím, že informoval o technických podmínkách rozhlasového příjmu a posluchačům organizoval společný poslech, neboť ne každý si mohl dovolit koupit přijímače. Třetím odborným programem byl *Rozhlas pro*

průmysl obchodu a živnosti, nad kterým neměl Radiožurnál plnou kontrolu, jelikož byl dělán mimo něj⁸.

4.1.4 Pokračování rozvoje rozhlasu (1930-1937)

Na Československo dolehla v letech 1930 až 1934 celosvětová hospodářská krize. Rozhlas se dostal pod vliv politických stran, byla zavedena cenzura, na kterou doplatili hlavně Voskovec s Werichem. V této složité době došlo k výměnám pořadů. Jejich smyslem bylo ukázat obraz ideálního či pokrokového státu, v němž žijí spokojení občané. Programová náplň rozhlasu byla zaměřena především na hudební složku, slovesné umění, reportáže, a přednášky [Perkner 1983: 25].

V roce 1930 byla odvysílána první katastrofická hra Jana Grmely „Požár v opeře“. Byly zde použity věrohodné efekty, které podpořily u posluchače iluzi reality. Posluchači vybíhali ven a snažili se najít vyvýšené místo, odkud by zahlédli střechu Národního divadla a z ní stoupající dým nebo oheň, či běželi přímo k divadlu. Požár však nemohl nikdo zahlédnout, jelikož se odehrával pouze ve fantazii autora⁹.

Grmela předběhl o osm let Orsona Wellese, který vytvořil první rozhlasový skandál a zapsal se do dějin historie rozhlasového vysílání a moderních médií. Velkou paniku vyvolala rozhlasová hra „Válka světů“ o invazi Mart'anů na Zemi podle jeho románu. Hra byla zpracována formou fiktivní reportáže. Během vysílání se rozpoutala neočekávaná hysterie, během níž dokonce stoupla i sledovanost pořadu. Posluchači věřili, že jde o skutečnost úplně stejně, jako když Grmela odvysílal „Požár v opeře“. „Válka světů“ se stala nejslavnější a nejpopulárnější rozhlasovou hrou,

⁸ Radiohistorie. *Rozvoj rozhlasu i programu po roce 1930*. [online]. [cit 2013-04-06]. Dostupné na: <<http://radiohistorie.webnode.cz/historie-rozhlasu-csr/programova-napl-n-rozhlasu-csr/rozvoj-rozhlasu-i-programu-po-roce-1930/>>

⁹ Český rozhlas. *Jak rozhlasová hra vydělala posluchače*. [online]. [cit 2013-04-07]. Dostupné na: <<http://www.pribehrozhlasu.cz/odhaleni-89+1/kuriozity-vseho-druhu/2804586>>

kteřá otevřela rozhlasu další možnosti [Přemek 2005]. V případě vysílání Války světů sice zůstává určitá nejistota ohledně skutečných rozměrů a charakteru paniky, ale není příliš pochyb o tom, že za určitých okolností skutečně mohou nastat podmínky pro panickou reakci na zpravodajství. Rozhlas dokázal vyvolat u posluchače nečekaně silné reakce na základě specifického vysílání. Tato inscenace byla zkompletována tak, že do hudebního bloku vstoupil moderátor s aktuálním informačním dění o invazi mimozemšťanů. Reakce posluchačů byli různé, což záleželo na tom, zda vysílání poslouchali již od začátku nebo zda zapnuli své přijímače později. V případě, že poslouchali od začátku, věděli, že se jedná o inscenaci a tolik nepanikařili, na rozdíl od těch, co začali inscenaci poslouchat v jejím průběhu. Realističnost vysílání byla podpořena využitím reálných míst a rozhovory s vědci z existujících institucí, což mělo za důsledek, že i posluchači, kteří slyšeli inscenaci od začátku, byli na pochybách [McQuail 1999: 377].

V roce 1936 zahájila činnost Rádiovka, která umožňovala vysílání do ciziny. Začaly se upravovat rozhlasové budovy, vysílače, antény, aby odpovídaly současným technickým parametrům. Toto umožnilo nové programové vysílání. Roku 1932 byl na voskovou folii zaznamenán závěr fotbalového zápasu ČSR - Jugoslávie, záznam byl považován za technický pokrok. Tato novinka rychle zdomácněla a začala se úspěšně vyvíjet. V roce 1935 se k záznamu začal používat ocelový pás tzv. „blattnerphone¹⁰“. O tři roky později se však začaly programy nahrávat na celuloidový filmový pás, který byl velmi kvalitní, má stálost zvuku a nechá se stříhat [Ješutová 2003: 103-105].

Rozhlas objevil krásu lidského hlasu, ale také nepřesnosti a nečistoty lidské mluvy, které dokázal odstranit pouze režisér. Najímání byli renomovaní herci, kteří se snažili divákovi co nejdříve přiblížit charakter postavy. Toto vše se uplatnilo v eposu F. Kožíka „*Cristobal*

¹⁰ Viz příloha č. 5

Colón“. V něm autor použil náročné promluvy a mimočasové prostředky. Tato hra se v českém prostředí setkala s velkým úspěchem. Kožíkova hra byla brzy po českém uvedení vysílána ve Francii, byla zařazena do cyklu „Nejlepší rozhlasové hry světa“ a v roce 1938 reprezentovala Československo na rozhlasovém festivalu v Bruselu¹¹.

V době, kdy rozhlas vznikl, byli posluchači vděční za to, co jim přijímací aparát nabízel a jeho program vítali s velkým nadšením. Po nějaké době se technického vynálezu nasytili, a začali jeho program hodnotit a vybírat si programy, které se jim líbí [Ješutová 2003: 140]. Rozhlas se snažil uspokojit potřeby posluchačů svým programem, ale jak o tom pojednává teorie užití a uspokojení dochází, postupem času k tomu, že si posluchač začne vybírat. Zavedené schéma vysílání posluchačům časem nestačilo a začali si vybírat pouze to, co je zajímavé. K výběru specifického programu přiměly posluchače buď racionální anebo emocionální důvody. Konkrétně se mohlo jednat o takové důvody, které vedly k upevnění chápání své vlastní osobnosti nebo prostému rozptýlení, případně ke kontrole nebo k potvrzení svého názoru na svět [McQuail 1999: 101].

Pro kontakt posluchače s rozhlasem posloužil týdeník *Radiožurnál*, který čtenářům nabízel rozhlasový program, různé doplňující komentáře k pořadům, osobnostem a zajímavostem často doplněné fotografiemi. Po čtenářském hlasování byl týdeník v roce 1939 přejmenován na „Náš rozhlas“ [Ješutová 2003: 141].

V Evropě se schylovalo k válce a lidé se chtěli postavit proti tomuto nebezpečí. Proto se rozhlas snažil navodit uklidňující atmosféru. Vysílal pouze programy zábavného charakteru [Kovařík 1982: 15]. Tuto programovou změnu můžeme vysvětlit pomocí funkcionalistického

¹¹Hraše Jiří. *Brněnská rozhlasová avantgarda*. [online]. [cit 2013-04-06]. Dostupné na: <
<http://mluveny.panacek.com/historie-rozhlasu/4254-brnenska-rozhlasova-avantgarda.html>>

přístupu, který popisuje existenci médií z hlediska potřeb společnosti. Funkcionalistická perspektiva vychází z předpokladu, že každá institucionalizovaná společenská činnost plní nějaké společenské funkce. H. Lasswell za hlavní komunikační funkce považoval předávání poznatků o společenském prostředí, přenos kulturního dědictví a vytváření vztahů mezi jednotlivci a společností. C. R. Wright rozšířil tento výčet o funkci „zábavní“ [McQuail 1999: 101].

Zábavu můžeme chápat jako součást přenášené kultury, ale také jako poskytnutí osobního uspokojení, oddechu a uvolnění. Díky ní se lidé snadněji vyrovnávají s problémy v životě a společnost tak u lidí předchází pocitu zhroucení. Podle McQuaila mají média schopnost odpoutat pozornost lidí od reality, což je jedna z motivací, proč lidé média konzumují, proč si vybírají určité pořady [McQuail 1999: 102]

Posluchači si v těchto letech začali postupně uvědomovat, že se v rozhlasu objevují noví lidé, kteří začínají šířit myšlenky nacistické ideologie. Postupně se začínaly měnit vztahy jak v rozhlasu, tak i ve společnosti [Kovařík 1948: 15]. V rámci příprav na válku byl rozhlas podřízen dozoru národní obrany a v prosinci 1938 se jeho název změnil na Československý rozhlas. Tímto krokem si chtěla vláda zajistit svůj vliv na programovou nabídku i personální obsazení. Vysílat se začala politická okénka¹², která reagovala na aktuální denní problémy. Rozhlas působil jako informační mechanismus pro vojáky nebo se věnoval otázkám obrany státu. Slovenský rozhlas si v tomto roce začal nárokovat autonomii, programové osamostatnění. Plné samostatnosti se mu však dostalo až v roce 1939 [Pacovský 1993: 52].

¹² Okénko vysílalo vždy po zprávách ČTK v 19:15hod 5x týdně od 1. října roku 1938

4.2 Období války 1939-1945

4.2.1 Počátky rozhlasu za války (1939-1941)

Na počátku války se v relativně klidném období Němci spokojili pouze s personálními změnami na vedoucích místech v rozhlasu a s technickými opatřeními. Pořady byly pod přísným dohledem, ohlášeny byly nejprve v němčině a poté v češtině. Jakýkoliv bojkot nebyl snadný, zvláště ve zpravodajství, jelikož texty byly hlídány nacisty, kteří ovládali český jazyk. Tito vedoucí a jejich pomocníci upozorňovali na podezřelé jevy ve vysílání. Docházelo k reorganizaci rozhlasu, kromě vedoucích českých pracovníků rozhlasu byli vyměněni i hlasatelé, dost často byli propouštěni na hodinu [Ješutová, 2003: 153].

Po utvoření protektorátu převzali Němci mělnickou, brněnskou a moravsko-ostravskou stanici. Mělník se stal říšskoněmeckým vysílačem s označením „Říšský vysílač Čechy“. Brněnskou stanici vrátili za podmínek, že část vysílání bude v němčině. Nacisté si uvědomovali moc dobře, že díky rozhlasu mohou působit na lidi, proto později vrátili vysílač i Ostravě. Němci nechali rádio Čechům z důvodu, že Češi pro ně byli levnou a zároveň kvalifikovanou pracovní silou. Pro Němce bylo snazší kontrolovat pouze vysílání, než zajišťovat celý chod rozhlasu. Byl vydán dekret, který upravoval politický dohled nad veškerým vysíláním. Pro vysílání programů byly stanoveny podmínky. Z programů začala mizet díla skladatelů, autorů i samotných aktérů neárijského původu [Bednařík, Jiráková, Köpplová 2011: 208].

Vliv politiky na mediální instituce vykresluje model dominantních médií. Tento model vnímá média jako instituce sloužící jiným institucím, které jsou propojeny vzájemnou interakcí. Mediální organizace mají sklon k tomu, aby je vlastnil či ovládal malý počet zástupců mocných kruhů a aby si byly navzájem podobné typem i účelem. Publikum je nuceno a vedeno k tomu, aby přijímalo svět v předkládané podobě a má velmi

malou možnost se k tomu kriticky vyjadřovat. Média poskytovala omezený a nediferencovaný pohled vládnoucích kruhů [McQuail 1999: 93].

V roce 1940 byla podepsána důležitá společenská smlouva, která určovala úlohu Českého rozhlasu. Měla sloužit hlavně potřebám Velkoněmecké říše. Byla zpřísněna rozhlasová cenzura ustanovením intendantury, která podléhala říšskému protektoru a měla úkol řídit a kontrolovat rozhlasový program. Programové složky byly rozděleny na hudební, slovesný a vzdělávací obor. Schvalovány byly pouze projevy natočené na pásku. Nacisté chtěli, aby se rozhlas stal součástí říšského systému a získal české posluchače [Votavová 1993: 46]. Díky tomu rozhlas sloužil pouze ke strohému informování o aktuálním dění ve světě, zaměřoval se především na propagandu nacismu a zastrašování obyvatel předčítáním seznamu popravených a zadržených osob. Sloužil k upevnování pozice nacismu mezi obyvatelstvem. Během války se změnila i pravidla pro vysílání rozhlasu, ale to je již uvedeno v předešlých odstavcích (viz například: zvýšení cenzury, dvojjazyčné vysílání apod.).

Dne 28. září 1941 nastoupil do funkce říšského protektora Reinhard Heydrich, který přišel do Prahy s vypracovaným a schváleným programem „*Deutschtumsprogramm*“. „*Předpokládal, že Češi „dobré rasy a dobrého smýšlení“ budou poněmčeni, ostatní vystěhováni či zlikvidováni a předpokládal „konečné řešení židovské otázky“*“. Příchod R. Heydricha zasáhl nejen celé obyvatelstvo, ale i rozhlas, který byl sloučen s německým protektorátním vysíláním. Byla provedena reorganizace skupin podle berlínského vzoru, kde o program pečovala dvě oddělení: umělecké a politické. Příchod znamenal též konec autonomie. Veškeré hudební vysílání podléhalo cenzuře [Ješutová 2003: 153].

4.2.2 Rozhlas za druhé světové války (1942)

Vysílaly se tzv. zvláštní zprávy mimo plánovaný program. Šlo např. o informace z Hitlerova hlavního stanu, z mimořádných událostí a sdělení

o branné moci. Rozhlas působil jako sdělovací prostředek, kdy veřejnost informoval o atentátu na Heydricha, následných popravách a dopadení atentátníků. Nacisté však spolupracovali pouze s těmi, kteří byli ochotni plnit jejich příkazy a nesledovali svoji politickou kariéru. Mezi pracovníky rozhlasu se našli kolaboranti, z nichž někteří svého vlivu využívali ke kariérnímu postupu [Ješutová 2003: 169].

Rozhlas v této době vzdělával i vychovával. Do oblasti vzdělávání se řadily reportáže, literární pásma či vysílání školského rozhlasu. Vznikl pořad „*Doba-práce-události*“, v němž vyprávěli čeští dělníci pracující v Říši za hranicemi Protektorátu o své práci, životě, zábavě či prostřednictvím tohoto pořadu posílali vzkazy kamarádům nebo známým. Tento pořad vysílala každé druhé pondělí stanice Brno. Byl zahájen „Týden lidového zdraví“, což mělo mít pro obyvatelstvo výchovnou funkci. Reorganizací prošel i školský rozhlas, který vysílal denně z různých vysílacích stanic. Pro povzbuzení obyvatelstva byla vyhlášena soutěž o nejlepší rozhlasovou hru s námětem spořivosti. V této době začal rozhlas vysílat politické skeče¹³, které měly být „*stručným dějepisem události, jež šly větrem*“. Tyto skeče se nejintenzivněji vysílaly v letech 1941-1942. Z velké části byly psány Josefem Opuštilem [Ješutová 2003: 167].

4.2.3 Pokračování války v rozhlase (1943-1945)

V průběhu Slovenského národního povstání vyzýval rozhlas k odporu proti německým vojskům. Celé vysílání bylo zaměřeno na podporu bojů povstalců, vysvětlovalo cíle povstání a jeho organizaci. Koncem roku 1944 a začátkem roku 1945 se pozornost ilegálního národního výboru rozhlasu soustřeďovala především na koordinaci jednotlivých akcí a na

¹³ Skeče jsou dramatické scénky zábavného charakteru, v nichž se setkávají dva či více herců, kteří rozehrávají situaci s jistým dějem. Scénku charakterizuje uvedení do děje. Skeče jsou typickou součástí mnoha současných i minulých rozhlasových zábavných pořadů a to z důvodu, že jsou nejméně realizačně náročné.

přípravu ozbrojeného povstání (tato ilegální skupina se formovala během války a připravovala se na dobu, kdy bude moci vystoupit z ilegality). Začala se připravovat náhradní vysílací pracoviště, ze kterých by se začalo vysílat, pokud by nebylo možné vysílat z hlavní budovy [Pacovský 1993: 76].

Dne 5. května 1945 budovu rozhlasu obsadili čeští zaměstnanci spolu s oddílem české policie. Český rozhlas přispěl k úspěchu pražského „*Květnového povstání*“ tím, že nepřestal vysílat ani v době největších bojů. Boje probíhaly v okolí Pražského rozhlasu, což mělo za následek mnoho obětí na životech a vážné poškození budovy rozhlasu¹⁴. K úplnému osvobození Prahy došlo 9. května 1945 a rozhlas tuto zprávu odvysílal kolem osmé hodiny ranní. Český rozhlas přispěl nejen tím, že svou výzvou dal signál k zahájení povstání, ale nepřestal vysílat ani v době největších bojů. Převážně informoval o dění a tím posiloval bojovníky nejen na pražských barikádách, ale i po celé zemi [Ješutová 2003: 178]

V prvních poválečných měsících plnil rozhlas především informační, organizátorskou a propagační funkci. Bylo zapotřebí odstranit válečné škody, obnovit normální chod ekonomiky a společnosti, pomáhat při pátrání po nezvěstných a zprostředkovávat setkání válkou rozdělených rodin. V oblasti dramatického vysílání se uplatňovaly především klasické české texty a posluchači mohli znovu sdílet několik let umlčovaná témata z dějin českého národa. Rozhlas byl též za služby v době pražského národního povstání vyznamenán čestnou standardou „*Bojovnice práce*“ [Ješutová 2003: 179].

¹⁴ Viz příloha č. 6

4.3 Poválečná léta 1945-1948

4.3.1 Situace v rozhlase

První týdny po osvobození byly v rozhlase poznamenány válkou. Důležitým krokem bylo sjednocení rozhlasových pracovníků, o které se pokusil prof. O. Matoušek, který také jmenoval vedoucí jednotlivých organizačních složek. Důležitým krokem bylo obnovit pravidelné vysílání, což bylo možné pouze s úsilím zaměstnanců. Válka zanechala mnoho následků, chyběly technické přístroje, záznamový materiál i dostatek zkušených pracovníků. Svoji činnost obnovily i předválečné pobočky Radiožurnálu v Brně, Moravské Ostravě, na Slovensku, v Bratislavě a v Košicích. Nově začala vysílat Západočeská vysílačka a Jihočeský rozhlas [Ješutová 2003: 188].

Rozhlas přestával být pouze prostředkem zábavy a poučení. Působil jako jeden z významných činitelů veřejného života a aktivně se zapojoval do veškerého národního dění. Začal lidem pomáhat při získávání pracovníků pro průmysl i do zemědělství. Prováděl kampaně politické i mravně-výchovné, které se prolínaly všemi programy od zpravodajského až po vzdělávací. Výrazem uznání činnosti rozhlasu bylo zřízení státní ceny v oboru „rozhlas“. Rozhlas přestal být neustranný ve smyslu politickém a začal se zajímat o současné dění. Plnou podporu měla vládní politika. Stále častěji se rozhlas přikláněl k názorům KSČ, čímž si vysloužil velkou kritiku opozice [Ješutová 2003: 194].

4.3.2 Rozhlas a budování komunismu (1948)

KSČ si byla dobře vědoma toho, že rozhlas je mocný nástroj propagandy. Postupně obsadila všechny významné posty v rozhlase svými lidmi a rozhlas se stal důležitým prostředkem na podporu Gottwaldovy vlády a všech jeho akcí. Nejvýznamnějším z nich byl Zdeněk

Novák, který prosazoval zájmy KSČ a, který byl následně jmenován zástupcem programového ředitele a ředitelem programové služby. Dne 17. února 1948 vyhlásil bojovou pohotovost členů KSČ, která měla všechny zpravodajské směny obsazené svými lidmi a do vysílání se dostávaly pouze názory a stanoviska jedné strany [Votavová 1993: 68].

Veškeré zprávy byly přejímány z Rudého práva a byly ihned zařazovány do vysílání. Přístup do budovy rozhlasu byl povolen pouze těm, u nichž bylo jisté, že podpoří Gottwaldovou linii. Rozhlas v této době vysílal také veškeré přímé přenosy ze shromáždění a informoval celou republiku o akcích pořádaných KSČ. Jiné zprávy se do vysílání nedostaly. V únoru proběhl v rozhlase přenos, v němž Gottwald informoval o přijetí demise ministrů a také přinesl zprávu o složení nové vlády. Politika jedné strany zapříčinila výrazný pokles posluchačů zpravodajství a politické publicistiky, proto bylo nutné provést změnu programu [Ješutová 2003: 201].

Na 15. května 1948 byl vyhlášen „*Den rozhlasu*“, který oslavoval čtvrtstoletí své existence. Do rozhlasové historie vstoupil významný pojem MEVRO¹⁵, což znamenalo zkratku pro výstavu, jejíž celý název je Mezinárodní výstava rozhlasu. Výstava byla koncipována jako efektivní přehlídka vykonané práce a přehlídka technického a programového vývoje rozhlasu, jejímž cílem bylo seznámit posluchače rozhlasu se všemi jeho oblastmi a umožnit posluchači nahlédnout do jeho zákulisí či přiblížit proces tvorby jednotlivých programů. Novinkou na MEVRu bylo zapojení telefonu přímo do studia a využití přenosných reportáží vysílačů [Ješutová 2002: 18-21].

Jedním z prvních pravidelných pořadů rozhlasového zpravodajství, se stal program Kulturní hlídka. Na jeho vzniku se podílel dr. Jan Wenig, který si zval režiséry a herce. Posluchači se v něm dozvídali o

¹⁵ Viz příloha č. 7

významných událostech. Vysílaly se v něm též úryvky z divadelních her a koncertů. V roce 1950 tento program zanikl. Dalším programem byl Zpravodajský magazín, který přinášel aktuální zprávy a jehož cílem bylo posluchače nejenom informovat, ale i utvářet jeho názory a postoje. Tento program byl velmi dlouhý a náročný na poslech, proto k udržení pozornosti posluchačů velmi přispívalo střídání žánrů [Ješutová 2003: 213].

4.3.3 Budovatelský rozhlas

Změny nastaly v námětech, tématice a výrazové formě rozhlasové hry. Požadavkem bylo vytvořit nový typ hrdiny, tzv. *budovatele*. Vysílány byly literární pořady podporující kulturu a umění a historicko-literární cykly. Od roku 1948 se do popředí jednoznačně dostal budovatelský román, pro jehož autory byla často vypisována soutěž. Budovatelský román byl psán podle určité šablony, jeho postavy byly přesně rozdělené, nejvíce pojednávaly o poválečném budování silnic, železnic a továren. Tyto romány měly oslovit co nejširší vrstvu obyvatelstva, a proto musely být jednoduché na pochopení. Téhož roku pokračoval i kurz hudební výchovy, ve vysílání se střídaly Praha s Brnem. Nově byl zařazen cyklus „*Slovenská komorní hudba*“, „*Dějiny hudby v kostce*“ a úplnou novinkou byl cyklus „*Cesty naší hudby*“, který se začal vysílat od 3. listopadu 1948 [Ješutová 2003: 229].

Fungování médií v komunistickém Československu 50. a 60. let odpovídá nejvíce autoritářská a sovětská teorie. Autoritářská teorie říká, že média mají sloužit jako prostředek sdělování názorů a postojů nějaké autority, především státu. Média slouží i jako prostředek k dosahování konsenzu ve společnosti. Zatímco sovětská teorie vychází z představy médií, kterým byla přidělena role kolektivního agitátora, propagandisty a měla sloužit výchově a dělnické třídě při budování komunismu [McQuail 1999: 154].

Roku 1948 přijalo národní shromáždění zákon o zestátnění Československého rozhlasu č. 137/1948 Sb. Z rozhlasu se stal státní podnik a soustředil se na technické i programové provozy. Ústava Československé republiky ještě více upřesňovala, že provozování rozhlasu a televize je výhradně právem státu, který má monopol [Votavová 1993: 69].

4.4 Období 1949-1992

4.4.1 Rozhlas pod vlivem totalitního režimu (1949-1958)

Období totality začíná masovými zaměstnaneckými výpověďmi, zkušené pracovníky měla nahradit nezkušená, ale revolučně naladěná mládež. Mládež neměla o místa zájem, ale stejně na ně byla dosazena a jejich nechuť se v práci odrážela. Rozhlas se stal nástrojem socialistické převýchovy mládeže. Spousta lidí nemohla pochopit, že mladí lidé neměli zájem o práci v rozhlase, přestože rozhlas zastával ve společnosti významné postavení [Votavová 1993: 75].

Rokem 1949 vstupoval rozhlas do nejtěžších let svého působení. Československo se ocitlo pod trvalým dohledem Sovětského svazu řízeným přes KSČ. Na této atmosféře se podílel i rozhlas, např. svými přenosy ze soudních síní a organizováním odsuzujících kampaní. V rozhlasu nemohli působit lidé nábožensky založení nebo příslušníci bývalých západních jednotek. Neustále v něm vládla atmosféra strachu, nedůvěry z řad zaměstnanců, spousta lidí se bála, a proto raději odcházeli sami. I přesto, že byla zakázaná činnost západních tiskových agentur, ne všichni to respektovali. Toto odpovídá sovětské teorii, která je založena na předpokladu výchovy společnosti, stala se také propagandou komunistů [Ješutová 2003: 238].

V roce 1951 se v Moskvě konala tajná porada, na které J. V. Stalin oznámil, že dobude Evropu. Všechny země sovětského bloku musely

zvýšit zbrojení. Důležitou úlohu sehrál i rozhlas, který svým vysíláním zvyšoval propagandu. Výsledkem toho byla celková přestavba rozhlasového programu, přibývalo sovětské tematiky jak ve zpravodajství a, v publicistice, tak i v uměleckých pořadech. Rozhlas v této době nedokázal uspokojit potřeby posluchače, jelikož jeho poslání ztrácelo význam a začal sloužit spíše k posílení civilní obrany v době krize [Ješutová 2003: 238].

Lidé hledali jiné možnosti, jak by mohli poslouchat rozhlas nejen s předem definovanými tématy. A jelikož se to státu nelíbilo, vznikaly díky tomu rušící stanice¹⁶. Komunistická vláda považovala vysílání Svobodné Evropy, Hlasu Ameriky a BBC za nepřátelské. „rušičky“ měly přehlušit vysílání těchto zahraničních stanic tak, aby nešly na našem území naladit. Rušičky byly určitým seismografem mezinárodních vztahů. Čím více byly vztahy vyhrocenější, tím bylo rušení intenzivnější a naopak¹⁷.

Veškeré vysílání muselo projít hlavní zprávou tiskového dohledu. V rádiu nesmělo být odvysíláno nic, co by nebylo schváleno. Smrtí Stalina a následně Gottwalda se situace změnila. Stalinský režim byl v Sovětském svazu tvrdě odsouzen. U nás se v roce 1956 na II. Sjezdu českých spisovatelů ozývala kritika na cenzuru a persekuci některých spisovatelů. Od tohoto sjezdu lidé očekávali uvolnění atmosféry v kulturním životě¹⁸. Tato trochu uvolněná atmosféra se zasloužila o založení redakce „Aktualit a zajímavostí“, kam byli zváni odborníci i dříve „zakázaní“ lidé. Změnou prošel nejen celý rozhlas, ale i jeho programová skladba. Byla snaha řadit do programu lepší a zajímavější skladbu pro

¹⁶ Devčevová Ivana. *Rušičky vysílání*. [online]. [cit 2013-03-18]. Dostupné na: <http://www.rozhlas.cz/svobodne/zajimavosti/_zprava/rusicky-vysilani--849444>

¹⁷ Český rozhlas [online]. [cit 2013-03-18]. Dostupné na: <<http://www.pribehrozhlasu.cz/odhaleni-89+1>>

¹⁸ Hubička Jiří. *Sjezd čs. spisovatelů- 1956*. [online]. [cit 2013-04-07]. Dostupné na: <http://www.rozhlas.cz/rozhlasovahistorie/rozhlasovyrok/_zprava/sjezd-cs-spisovatelu-1956--1194724>

posluchače. Poprvé lidé mohli poslouchat modernější hudbu a jazz [Ješutová 2003: 243].

V roce 1957 došlo k reorganizaci rozhlasu a bylo schváleno vládní zřízení samostatné správy Československého výboru pro rozhlas a televizi, který si sám řídil svoji činnost. Tento výbor se snažil o spojení s lidem, a proto o rok později sestavil poradní sbor, který měl pomoci při plnění stanovených úkolů [Bednařík, Jirák, Köpplová 2011: 297].

4.4.2 Renesance rozhlasu (1959-1967)

Tato léta jsou považována za období renesance rozhlasu. Rozhlas je samostatnou ústřední organizací pod přímým řízením ÚV KSČ. Uvolňující se společenská atmosféra v šedesátých letech se projevila i na vývoji mediální struktury. Média se snažila vymanit z cenzury. I přesto, že byl rozhlas nadále cenzurován, začíná klesat počet zakázaných témat a přestupek se řeší mnohem mírněji než dříve. Hlavní funkcí rozhlasu bylo vychovávat, ostatní funkce zůstávaly do jisté míry opomíjeny. V rozhlase se začala formovat nová generace tvůrců, kteří se snažili navázat na nejlepší tradice rozhlasového vysílání a rozvíjet moderní a liberálnější formy i obsah pořadů. Ředitelem rozhlasu se stal Karel Hoffmann., jehož znalost rozhlasových specifik mu umožnila uplatnit modernizační prvky v rozhlasu, především aktualizovat zpravodajství [Ješutová 2003: 292].

Na programové konferenci rozhlasových pracovníků konané v roce 1961 byly přijaty některé směrnice, kterými se rozhlas musel na dlouhou dobu řídit. Krátkodobé směrnice se týkaly aktuálních úkolů a projevily se v úpravách rozhlasového schématu [Bednařík, Jirák, Köpplová 2011: 297].

Rozhlas se snažil vytvářet program dle vkusu posluchačů, aby se pro ně stal přitažlivějším. Do programu zařazoval i témata, která byla dříve zakázaná a snažil se posluchači nejen přiblížit, ale i zvýšit svoji

poslechovost. Vznikala nová témata, ale i pořady. Jedním z nich byl „Mikrofon mladých“, který se snažil o to, aby mladí lidé vyjádřili svůj názor [Ješutová 2003: 234].

Rozhlas se s největším úspěchem setkával při poslechu hudby, proto roku 1964 manželé Černých založili hitparádu s názvem „*Houpačka*“. Jednalo se o sestavení žebříčku písní na základě ohlasu posluchačů. S tímto nápadem přišel šéfredaktor časopisu Mladý svět Josef Holler. Vysílat začali na VKV, což mělo přispět k jejich propagaci. Hitparáda měla obrovský dosah a v 60. letech se stala nejoblíbenějším posluchačským pořadem, jehož vysílání ukončilo až období normalizace. Bylo to z důvodu, že v hitparádě odvysílali protiokupační píseň „Běž domů, Ivane“¹⁹.

Nebyla vysílána pouze moderní hudba, ale i vážná, vokální a komorní hudba. S touto muzikou byli posluchači seznamováni v různých pořadech, ale také prostřednictvím symfonických koncertů. Nejvíce se o poslech komorní a vokální hudby zasloužil Václav Holzknechta. Na rozvoj a kultivaci hudebního vkusu měly vliv mimo jiné také přenosy a snímky ze zahraničních festivalů vážné hudby²⁰.

Rozhlas byl posílen vznikem studijního oddělení, které mělo vliv na rozvoj programové práce. Nevysílal pouze záznamy ze sjezdů a propagandistických akcí, ale snažil se o podporu svobodného myšlení, což ovlivňovalo život v celé společnosti. V těchto letech se stal jedním z intelektuálních center Československa. Tvorba rozhlasu zaznamenávala větší odezvu u posluchačů, což bylo zapříčiněno atmosférou, která převládala ve společnosti [Pacovský 1993: 101].

¹⁹ Český rozhlas. [online]. [cit 2013-04-07]. Dostupné na: < <http://www.pribehrozhlasu.cz/odhaleni-89+1/slavne-porady/2734553>>

²⁰ Bílá místa rozhlasové historie: Příspěvky a svědectví k 60. letům ČsRo. Praha: Sdružení pro rozhlasovou tvorbu Praha, 1999. 66 s.

Transformace rozhlasového vysílání vedla k tomu, že se rozvolňovala atmosféra komunistického režimu. Zapříčinilo to, změny ve vysílacím schématu a současně to změnilo chování posluchačů ve společnosti. Důvodem změn ve vysílání je fakt, že chování médií je kontrolováno a ovlivňováno aktuálním nastavením ve společnosti, tak, jak je o tom uvažováno v rámci normativní teorie. Normativní teorii můžeme vykládat jako subjektivní, protože dané vysílací schéma nemusí v určitém okamžiku odpovídat názorům všech ve společnosti. Obecně lze tvrdit, že se přesto elity shodnou na tom, jakou úlohu by měla média zastávat. V důsledku těchto změn v rozhlasovém vysílání se snížila úloha cenzury či zkreslování informací. Díky tomu začaly být informace pro posluchače důvěryhodnější a důsledkem byl vyšší podíl posluchačů [McQuail 1992: 109].

4.4.3 Období normalizace (1968)

Roku 1968 vyvrcholila napjatá atmosféra odvoláním tajemníka ÚV -KSC Antonína Novotného, kterému byla přisuzována hlavní zodpovědnost za tento stav. Novým tajemníkem byl jmenován Alexander Dubček. Na jaře roku 1968 Dubček udělil médiím svoboda slovu slova, což vedlo nejen k liberalizaci médií, ale také to současně umožňovalo médiím fungovat jako „hlídací pes“, který dohlíží na možné zneužívání státní autority. Koncept hlídacího psa je pro média natolik zásadní, že může ovlivňovat jak podobu, tak formu daného média. Ovšem v případě, že budou média regulována veřejností, může dojít k tomu, že bude rozhlas opět pouze ve službách státu a nebude ho již natolik hlídat [Curran 2000: 119].

I přes všechny snahy A. Dubčeka a přes všechna jednání s představiteli SSSR ztroskotali změny nejen politické, ale i rozhlasové. Sovětský svaz chtěl po Dubčekovi, aby zastavil reformy. Nebylo však možno podniknout žádné diplomatické kroky, a proto diplomacii vystřídal

vojenské řešení. V noci na 21. srpna 1968 bylo Československo obsazeno vojsky Varšavské smlouvy. Redaktoři, kteří byli přítomni v rozhlase, od vysílali posluchačům upozornění, aby nevypínali své přijímače a vyčkali na důležité informace. Heslem rozhlasu bylo „*Jsme s Vámi, buďte s námi!*“. Pomocí rozhlasu byli obyvatelé vyzváni ke klidu a k nekladení odporu vojskům. Během čtení „Provolání“ byl vysílač vyřazen z provozu na příkaz ředitele Ústřední správy spojů. Poté byly odpojeny i všechny rozhlasové vysílače, které nahradila vysílačka Vltava, jež začala šířit sovětskou propagandu²¹.

Tanky, které byly namířené proti Československému rozhlasu, se snažil shromážděný lid zastavit pomocí barikád, které postavil²². Došlo ke střetu, jehož následkem byla vážná a smrtelná zranění. Na počest těchto lidí je v rozhlasové budově na Vinohradské třídě umístěna deska se jmény lidí, kteří zde tehdy zahynuli²³ [Emmert 2007: 34].

Dne 25. srpna 1968 vedení rozhlasu pod nátlakem okupantů vydalo nové pokyny pro vysílání. Začaly se vysílat dvouhodinové programové cykly s desetiminutovými vstupy, do kterých se přihlašovaly vysílače. S heslovitými zprávami jako např. „*Dnes v časných ranních hodinách přiletěla naše československá delegace z jednání v Moskvě. Odjela v čele s prezidentem republiky Ludvíkem Svobodou na Pražský hrad. Teď očekáváme další zprávy*“ [Ješutová 2003: 344]. Všechna prohlášení, která rozhlas přinesl, obsahovala jen jména a fráze, které lidem nic neříkaly a pro mnohé byly zklamáním. Ani prezident L. Svoboda nevyslovil svoji osobní podporu všemu lidu. Přišel pouze s chabou výmluvou, aby „občané zachovali klid!“ [Emmert 2007: 34].

²¹ Rožánek Filip. *Poslechněte si: Vysílání Československého rozhlasu 21. srpna 1968 - noc a ráno*. [online]. [cit 2013-03-18]. Dostupné na: < http://www.rozhlas.cz/historie/1968/_zprava/482064>

²² Viz příloha č. 9

²³ Viz příloha č. 10

Okolo půl šesté vystoupil se svým projevem Alexander Dubček. Projev byl vysílán v první verzi v auditivní podobě²⁴, což umožnilo vnímat tento projev s emotivním pozadím. Jeho projev byl přijat s rozčarováním, ale zároveň se silnou emocí, která zabránila vlně odporu. Tímto projevem končí dramatický sled událostí, který započal 21. srpna 1968, v němž sehrál rozhlas výjimečnou úlohu. Znovu se začala objevovat hudba a rozhlas se vrací do normální podoby [Hubička 2002: 30].

Události v srpnu 1968 si vynutily zcela jinou skladbu programové nabídky, než jaká byla předtím. Rozhlas zůstal v této době věrný svému poslání sdělovacího prostředku, který je k dispozici legálně zvoleným státním institucím, tedy Národnímu shromáždění a vládě, proto byli v budově rozhlasu přítomní dva stálí zpravodajové, Magda Kollárová a Rudolf Zeman, kteří fungovali jako spojka mezi shromážděním a vládou, ale zároveň i rozhlasem. Prohlášení vlády či Národního shromáždění mělo vždy přednost před všemi ostatními pořady a bylo vysíláno jako první [Ješutová 2003: 343].

4.4.4 Pokračování normalizace (1969-1988)

Po následcích roku 1968 je rozhlas pořád v moci elity, která s ním disponuje. Pro tento případ můžeme použít tzv. model propagandy. Stojí na předpokladu, že způsob, kterým média fungují, je v základních strukturálních podmínkách, v nichž média operují. Noam Chomsky a Edward Herman společně rozpracovali model propagandy, kde mimo jiné docházejí k tomu, že se média snaží utvrdit společnost v tom, že daný systém je ten nejlepší, který může být. V rámci totalitního zřízení, kdy je rozhlas ovládán vládnoucími elitami, dochází k tomu, že se znovu objevuje autoritářské pojetí médií, kde se média znovu významně podílí

²⁴ Auditivní podoba, tzv. obrazovost, kterou v posluchači vyvolávají tvůrci zvukového snímku. Obrazotvornost člověka je velmi individuální a závisí na mnoha faktorech. Jedním z nich je vlastní vizuální zkušenost posluchače.

na vytvoření ideologie prostřednictvím vysílání propagandy [Ftorek 2012: 74-77].

Rok 1969 začal dobrovolnými odchody a rezignacemi některých redaktorů a následnými zákazy přístupu do objektu rozhlasu pro některé zaměstnance. To vyvolalo potřebu získávat nové pracovníky. Byla vytvořena přesná kritéria, podle kterých byli uchazeči posuzováni. Jedno z hlavních kritérií bylo to, zda tento jedinec preferuje komunistickou stranu. Deník Rudé právo dne 17. května 1969 publikoval „Slovo do vlastních řad“, v němž se obhajovala okupace země. Mezi první signatáře patřili i rozhlasoví pracovníci, kteří si tímto zasloužili postavení ve vedení rozhlasu. V tomto období odešlo z republiky do emigrace mnoho vzdělaných odborníků. Rozhlas znovu začal podléhat cenzuře, která omezovala jakékoliv svobodné smýšlení. Vytvářela se zkreslující situace²⁵.

Sedmdesátá léta se vyznačují velkou přestavbou okruhů. Vznikla nová stanice Hvězda, která nahradila dosavadní okruh Československo. Stanice vysílala téměř celý den. Druhou stanicí byla Vltava, která začala vysílat v roce 1972. Společně s touto stanicí vznikla další, a to Děvín. Tyto stanice nahradily třetí program, přičemž přebraly jeho poslání. Hlavní vysílací programovou náplní byla hudba, která měla především zábavný a odpočinkový charakter. Nyní tvořilo vysílání Československého rozhlasu pět programových okruhů (Hvězda, dva Národní okruhy vysílající na středních vlnách - Praha a Bratislava, Vltava a Děvín vysílající na VKV). Součástí Československého rozhlasu bylo deset krajských studií včetně slovenských. Existovala zvláštní studia pro Prahu a Bratislavu a zahraniční vysílání Rádio Praha [Ješutová 2003: 366].

²⁵ Rožánek Filip. *Srpen 1969*. [online]. [cit 2013-04-07]. Dostupné na: <http://www.rozhlas.cz/historie/1968/_zprava/srpen-1969-cesi-proti-cechum--620992>

Výměna pracovníků v rozhlasu měla vliv na úroveň vysílání, což se nejvíce projevovalo ve snížení kvality zpravodajských a publicistických pořadů. Docházelo k „vymývání mozků“, což zapříčinila častější náplň politického vysílání. Do rozhlasu se dostala spousta redaktorů a vedoucích pracovníků. Přínosem bylo uplatnění stranických funkcionářů a dělnických zástupců. Do programu zařazovali mnoho propagandistických příspěvků ze socialistických zemí. Příkladem tohoto procesu je vánoční a silvestrovské vysílání roku 1974. Byl v něm potlačen křesťanský význam vánočních svátků, o koledách se vedly ostré diskuze a byly uváděny pořady, které posluchačům nenabídlly žádné kulturní hodnoty [Ješutová 2003: 367].

Ve druhé polovině osmdesátých let se do rozhlasových komentářů začala prolínat frazeologie²⁶. Mezi nejoblíbenější pojmy patřily kritičnost, intenzifikace, dynamika či náročnost, které byly součástí každého mluveného projevu. V pořadech byla pojmenována celá řada negativních jevů především v ekonomické oblasti. Přípravované relace byly nadále podrobovány cenzuře. Důležitou roli v těchto letech sehrál Interprogram Rádio Praha, který měl informovat posluchače západních zemí o událostech v socialistickém Československu a propagovat úspěchy českého lidu. Rozhlas se snažil podpořit tvorbu dramatických pořadů zejména uváděním původních rozhlasových her. Vznikl nekonečný rodinný seriál „Jak se máte, Vondrovi“, jehož úvodní díl byl odvysílán 25. prosince 1975 [Votavová 1993: 107].

Mezi hlavní úkoly rozhlasu patřila péče o mladé posluchače. Největší důraz byl kladen především na dospívající mládež, pro niž byly vytvářeny programy. Toto vysílání se zaměřovalo na pohádky, hry a hudební či vzdělávací pořady. Vznikly tak pořady určené pro mládež, jedním z nich je například Mikrofórum, které se začalo vysílat již v roce 1965. Jeho vysílání bylo v roce 1968 zastaveno a obnoveno až v roce

²⁶ Frazeologie je nauka o ustálených slovních spojení

1969. Vedle Mikrofóra byl dalším Meteor zaměřený na přírodní vědy, Paprsek atd. Hlavními pořady byl Mládežnický pondělník a Kontakt. Později vysílá Studio mladých²⁷.

Technické vybavení se zlepšilo, přesto vzrůstal rozdíl mezi domácí a zahraniční technikou. Byla dokončena budova nového rozhlasu v Bratislavě a vysílat začal rozhlas na Pankráci v Praze. V roce 1988 se poprvé začaly vysílat hudební nahrávky z kompaktních disků a ukončilo se rušení československého vysílání ze zahraničí, které trvalo nepřetržitě od roku 1952. To se projevilo zvýšením počtu posluchačů a v postupném otevírání většího množství informací české společnosti [Votavová 1993: 109].

4.4.5 Sametová revoluce v rozhlase (1989)

Dne 17. listopadu 1989 došlo k potlačení demonstrace studentů na Národní třídě státní mocí²⁸. Rozhlas této události věnoval jen malou pozornost. Odvysílal pouze základní údaje o demonstraci a spoustu informací zatajil. Ani v dalších dnech o demonstraci v rozhlase nic nepadlo kromě informací, které již byly zmíněny. Hlavním zdrojem necenzurovaných informací se staly pouze zahraniční rozhlasové stanice BBC, Hlas Ameriky a Rádio Svobodná Evropa. Demonstrace studentů se stala základním impulsem k nespokojenosti a protestu našich občanů. Tlak veřejnosti si vynutil zásadní obrat v naší společnosti. Důsledkem toho byla změna režimu z totalitního na demokratický a po jednačtyřiceti letech tak formálně skončila vláda komunismu [Votavová 1993: 110].

Změna státního zřízení z totalitního na demokratické s sebou přinesla i zásadní reorganizaci rozhlasu, kdy se rozhlas transformoval na veřejnoprávní médium. Podstatou veřejnoprávního média je, na rozdíl od

²⁷ Český rozhlas.[online]. [cit 2013-04-07]. Dostupné na: <<http://www.rozhlas.cz/meteor/oporadu>>

²⁸ Viz příloha č. 11

totalitních médií, věnování pozornosti a dávání prostoru jak majoritním, tak i marginalizovaným skupinám obyvatelstva. Dalším požadavkem na veřejnoprávní média je nezávislé fungování státu a současně snaha o vyváženost zpravodajství. Veřejnoprávní rozhlas by neměl být natolik monopolní, aby bránil vzniku soukromých stanic a naopak soukromé stanice by neměly bránit významu veřejnoprávního vysílání²⁹

V tomto roce bylo ustanoveno Občanské fórum. Jeho představitelem se stal Václav Havel. „*Občanské fórum se deklarovalo jako občanské hnutí, otevřené společenství demokraticky smýšlejících občanů, všech lidí dobré vůle*“. Ve svých prohlášeních chtěli odstoupení KSČ, propuštění politických vězňů a důsledné dodržování svobody slova [Ješutová 2003: 398].

Protestní shromáždění proti stávajícím poměrům ve státním rozhlase se konalo ve Studiu 2 a účastnily se ho desítky pracovníků. Dne 21. listopadu 1989 se pracovníci otevřeně postavili proti zkreslování zpráv ve vysílání a žádali okamžité objektivní informování společnosti. Po pár dnech vyústila nespokojenost zaměstnanců s poměry ve státním rozhlase v ustanovení Občanského fóra Čs. rozhlasu [Votavová 1993: 113].

Tyto události se promítly i do personálního obsazení rozhlasu. Hlavním požadavkem bylo odstoupení ředitele Karla Kvapila, který ale odmítal odstoupit a trval na řádném odvolání prostřednictvím ÚV KSČ a vlády, kteří ho do funkce jmenovali. I přes setrvání Kvapila ve funkci došlo 30. listopadu 1989 ke změnám ve vysílání. Na Okruhu hvězda začalo pravidelné vysílání Občanského fóra, a to denně. Relace obsahovaly zpravodajství, reportáže, rozhovory, úvahy, jejich neoddělitelnou součástí byla hudba především zakázaných autorů a interpretů Marty Kubišové, Jaroslava Hutky a Karla Kryla [Ješutová 2003: 409].

²⁹ Ministerstvo kultury. [online]. [cit 2014-07-14]. Dostupné na: < <http://www.mkcr.cz/cz/media-a-audiovize/rozhlasove-a-televizni-vysilani/verejnopravni-vysilani-81273/> >

Ředitel Karel Starý si za hlavní úkol vytyčil to, že v rozhlasu musí být vysílány jen pravdivé a podstatné informace a skutečnosti, které se dějí ve společnosti a že rozhlas musí být nestranný pro všechny politické strany. Zasloužil se o novou programovou změnu. Do vysílání byly zařazeny přímé přenosy, aktuální pořady, ale i besedy o víře, při nichž věřící i laici a představitelé církve diskutovali s volajícími posluchači o tématech týkajících se náboženského vyznání. Další z programových prvků byl pořad „Hovory z Lán“, který informoval občany o problémech společnosti [Ješutová 2003: 410].

4.4.6 Rozhlas po sametové revoluci (1990-1992)

Na toto období můžeme uplatnit Thomsonův princip tzv. regulovaného pluralismu. Tento princip klade důraz na svobodu projevu a na to, aby mediální instituce zůstávaly nezávislé na státní moci. Ustanovuje též parametry pro rozvoj mediálních institucí, kde požaduje nejen restriktivní, ale i podpůrnou legislativu, jež se soustředí na vytvoření příznivých podmínek pro rozvoj mediálních organizací [Thomson 2004: 196].

Po roce 1989 se trh v České republice otevřel volnému podnikání, což platilo i pro rozhlasové vysílání. Legislativní rámec pro rozhlasové vysílání v ČR byl vytvořen 7. listopadu 1991, kdy Česká národní rada schválila zákon o Českém rozhlasu. Tento zákon umožnil vytvoření duálního systému vysílání, tj. koexistenci veřejnoprávního a privátního sektoru, což zapříčinilo dynamický rozvoj v oblasti rozhlasu [Ješutová 2003]. Od tohoto okamžiku existuje v ČR podobně jako v ostatních vyspělých evropských zemích duální rozhlasové prostředí, které je tvořeno vysílatelem ze zákona („veřejnoprávní“ Český rozhlas) a soukromým sektorem. Veřejnoprávní rozhlas reprezentují čtyři celoplošné stanice a 12 regionálních studií [Moravec 2002: 35].

V devadesátých letech prošel rozhlas technologickými i obsahovými změnami. Do vysílání se začali postupně vracet zakázaní autoři i jejich díla. Vznikla redakce pro věci církevní, která své vysílání zahájila přímým přenosem z katedrály sv. Václava v Olomouci a rozšířila tím okruh posluchačů. Pod vedením Karla Starého umožnil Československý rozhlas vysílání první soukromé rozhlasové stanici Evropa 2, která byla vytvořena pro mladé lidi. Na jejím vzniku se podílel Československý rozhlas spolu s francouzskou stanicí. Tímto činem umožnil Karel Starý vstup soukromých rozhlasových stanic [Navrátil 2006: 8].

Negativní ohlas v devadesátých letech ze strany posluchačů přineslo zrušení stanice EM, která se těšila velké oblibě. Posluchači své rozhořčené dopisy neposílali jen do rozhlasu, ale objevovaly se i v denním tisku. Proto se později vedoucí rozhlasu rozhodli znovu tento program pro mladé obnovit. Stalo se tak 7. října 1991, kdy začalo vysílat Rádio Mikrofórum, které navázalo na tradici EM [Ješutová 2003: 417].

O vzniku samostatného Českého rozhlasu bylo nutné přemýšlet jako o vzniku nového programového okruhu. Tento okruh dostal jméno Radiožurnál. Jeho šéfredaktorem se stal Zbyněk Honys. Tento okruh navázal na stanici Československo a soustředil se převážně na zpravodajství. Plnil především úlohu informativní, hudba se stala pouze doplňkem. Účelem stanice je aktuální přehled dění doma i ve světě. Program Radiožurnálu je každý den stejný a vzhledem ke svojí nabídce je možné stanici považovat za rodinné rádio [Ješutová 2003: 429]. Ve zcela novém mediálním prostředí, které se začalo formovat po roce 1989, rozhlas zůstal veřejnou, kulturní a národní institucí, jejíž úkoly nejsou schopna zajistit žádná soukromá média [Ješutová 2003: 480].

5 ZÁVĚR

Studiem odborné literatury jsem zjistila, že rozhlas se stal centrálním tématem předních odborníků, ale i široké veřejnosti. Proto i já jsem se snažila nejen zachytit nejdůležitější události z historie rozhlasu, ale i připomenout významné osobnosti, které se zasloužili o rozhlas. Chtěla jsem rovněž zmínit, jak se rozhlas měnil pod vlivem politických událostí a jak na něj společnost reagovala od počátku jeho vzniku až do roku 1992. Významnými převraty v rozhlasovém vysílání byly roky 1939, 1968 a 1989. Proto bych ráda tato časová období přiblížila v následující části. V této práci používám jak primární, tak sekundární zdroje. Mezi primárními zdroji jsou především odborné sociologické publikace. Sekundární zdroje jsou tvořeny hlavně publikacemi, které se zaměřují na rozhlasové vysílání. Nevýhodu spatřuji v tom, že mnoho informací pochází od pracovníků rozhlasu, kteří měli na situaci určitý pohled, který nemusel být vyhovující, ale jiné badatele, od kterých by šli události přebrat, jsem bohužel nenašla. Dále nebylo jednoduché najít některé informace, jelikož kvůli mnoha okolnostem nemusela být fakta publikována.

Rozhlasové vysílání bylo od svých počátků chápáno jako prostředek k informování široké veřejnosti o aktuálním dění v Československu a zahraničí. Tato informativní pozice se upevňovala tím, jak rostl počet prodaných rádiových přijímačů³⁰. Dále sloužilo rozhlasové vysílání jako možnost, jak si z pohodlí domova mohlo obyvatelstvo rozšiřovat své obzory, ať už poslechem vzdělávacího vysílání nebo kulturně zaměřených programů. Prvním významným typem zvratu, který se odehrál v roce 1938, bylo přebírání moci ve státě novou mocenskou elitou. Ta je spojena s úzce vymezenou ideologií. V první fázi přebírá mocenská elita rozhodování ve státě a zároveň přebírá kontrolu nad

³⁰ Bylo by zajímavé sledovat, jakým způsobem reagovali lidé v dobách, kdy se jich scházela větší počet k jednomu rozhlasovému přijímači, zda docházelo k debatě nad odvysílaným obsahem a nakolik například došlo k reinterpetaci či změně původního významu sdělení, právě v okruhu těchto posluchačů.

institucí rozhlasu. V něm byla část zaměstnanců propouštěna a místo nich byli přijímáni noví lidé, jejichž přesvědčení se shodovalo s přesvědčením elity. Poté elita důsledně kontroluje činnost všech zaměstnanců rozhlasu, zda je jejich jednání shodné s ideologií elity. Z toho vyplývá schéma: *mocenská změna na úrovni společnosti – změna moci nad médiem – ideologická kontrola*. V tomto případě je tlak na rozhlas vyvíjen shora.

Zmíněné období válečných let a k tomu můžeme přidat období let 1945 až 1948 (vítězný únor, další změna státního zřízení) jsou nejtypičtějšími pro využívání rozhlasového vysílání k šíření propagandy aktuálních elit. Nárůst propagandistického vysílání bylo možné následně pozorovat i při událostech roku 1968³¹, což tvoří druhý zlom. Druhým typem přeměny je situace z let 1945 až 1948. Mocenská elita je úzce spojena s vymezenou ideologií a přichází o svou moc. Zaměstnanci přebírají moc nad rozhlasem ještě předtím, než dojde k mocenské změně na úrovni společnosti. Dojde k negaci ideologické kontroly, kde je téměř vše dovoleno, až na již dříve protěžovanou ideologii. Dále dochází k mocenské změně na úrovni společnosti a spolu s tím následuje personální změna. Z toho vyplývá schéma: *změna moci nad médiem – negace³² ideologické kontroly – mocenská změna na úrovni společnosti – personální změna*. Moc je přebírána v anomickém stavu, kdy neplatí staré normy a nové se ještě neustanovily.

V období anomie nepředchází personální změny změnám mocenským. Tento efekt si můžeme vysvětlit tím, že zaměstnancům stačí, když budou cítit neplatnost starých norem a nové nepotřebují. Jestliže neplatí právní normy, je závazná výpověď bez právního rámce a není možné provést personální změny, protože mocenská změna by vždy měla předcházet personální změně. Může být zarážející i fakt, že

³¹ Událostem roku 1968 se budu věnovat v následujícím odstavci.

³² Negace může být dosaženo pouze za předpokladu, že rozhlas bude ovládnut mocenskou elitou.

ideologická kontrola může být zavedena současně s personálními změnami. Personální změny působí jako prostředek zaostření, jelikož je pak jednodušší podlehnout ideologické kontrole. Ideologická kontrola znamená, že rozhlas musí respektovat nastolené podmínky vysílání.

V 60. letech docházelo k rozvolňování atmosféry komunistického režimu. Byla oslabena role cenzury a prohřešky vůči cenzurním nařízením nebyly postihovány tak tvrdě jako v předchozích letech. Tehdejší zaměstnanci nepřebírali kontrolu nad rozhlasem či vysíláním. Nedošlo ani k žádným personálním změnám ze strany státu, ale ten pouze upevnil vysílací schéma rozhlasu. Důležité bylo také to, že elita nepovažovala za nutné tyto změny provést, ale pouze nastavit ideologicky vhodný provozní řád. Z toho vyplývá schéma: *změna nálady elit – rozvolňování režimu – neproběhly žádné personální změny*. Toto schéma přestalo platit po událostech ze srpna 1968. V následujícím období normalizace byla podoba schématu následující: *změna moci nad médiem – změna obsazení ředitelských pozic – změna programového složení vysílání – šíření sovětské propagandy*. Při získání moci nad rozhlasem nacisty nebo komunisty nemohli zaměstnanci prosazovat svoje názory, pokud byly v rozporu s nastolenou ideologií. Tento stav můžeme vysvětlit pomocí teorie spirály mlčení, kdy dochází k tomu, že jedinci si nechávají své názory pro sebe, protože jsou si vědomi nebezpečí, které může plynout z vyjádření názoru, který odporuje ideologii. Tato podoba schématu vydržela pouze s malými zásahy až do událostí roku 1989.

V roce 1989 se tehdejší Československo transformovalo z totalitního zřízení na demokratické. Nicméně i v demokratickém státním zřízení dochází k tomu, že je rozhlasové vysílání ovlivňováno tak, aby probíhalo určitým způsobem. Například rozšiřování pokrytí rádiovým signálem nejen zvyšuje počet posluchačů, ale také vede k tomu, že právě více posluchačů bude o daných situacích smýšlet tak, jak bylo prezentováno v rozhlase. Dále se vysílání v demokratickém zřízení

přizpůsobuje tomu, co je ve společnosti přijímáno jako standard, to může znamenat vyšší podíl pořadů o vážné hudbě nebo politice³³, v současnosti se rozhlasové vysílání často zaměřuje na to, aby posluchače pobavilo. Bylo by zajímavé se dále zabývat tím, jakou roli zastává veřejnoprávní rozhlasové vysílání v současnosti. Jednou z otázek by mohlo být, nakolik se podílí současná forma vysílání na výrobě souhlasu se současným státním zřízením, tak jak o tom uvažují Chomsky s Hermanem. Schéma tohoto časového období se shoduje se schématem z poválečných let. Po transformaci na demokratické zřízení byla snaha o navázání na tradici a kontinuitu rozhlasového vysílání První republiky a současně se začaly objevovat odkazy na sociální stát.

³³

Zmíněný popis odpovídá i situaci za První republiky.

6 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ

BEDNAŘÍK, Petr., JIRÁK, Jan., KÓPPLOVÁ Barbara. 2011. *Dějiny českých médií: Od počátku do současnosti*. Praha: Grada Publishing, a.s. 448 s. ISBN 978-80-247-3028-8.

CURRAN, James. 2000. *Nový pohled na masová média a demokracii*. In: Jirák, Jan., Říchová, Blanka. 2000. *Politická komunikace a média*. Praha: Karolinum. 164s. ISBN 80-246-0182-6.

ČÁBELOVÁ, Lenka. 2003. *Radiojournal: rozhlasové vysílání v Čechách a na Moravě v letech 1923-1939*. Praha: Karolinum, 198 s. ISBN 80-246-0624-0.

ČANÍK, Petr. 2006. *Metody a nástroje podnikatelské etiky*. Praha: Oeconomica, 123 s. ISBN 80-245-1143-6

EMMERT, František. 2007. *Rok 1968 v ČSR*. Praha: Vyšehrad s.r.o., 64 s. ISBN: 978-80-7021-903-4.

FTOREK, Jozef. 2012. *Public relations jako ovlivňování mínění*. Praha. Vydala Grada Publishing, a.s. 224 s. ISBN 978-80-247-3926-7.

HUBIČKA, Jiří. 2002. *K rozhlasové historii: Sborník příspěvků z jarního semináře 2002*. Praha: Sdružení pro rozhlasovou tvorbu, 56 s. ISBN neuvedeno.

JEŘÁBEK, Hynek. 2005. *Tři příklady spolupráce kvalitativního a analytického výzkumu*. Sociologický časopis 2005/2. ISBN neuvedeno

JEŠUTOVÁ, Eva. (ed). 2003. *Od mikrofonu k posluchačům*. Praha: Český rozhlas, 667 s. ISBN 80-86762-00-9.

JEŠUTOVÁ, Eva. 2002. *K rozhlasové historii: Sborník příspěvků z jarního semináře 2002*. Praha: Sdružení pro rozhlasovou tvorbu, 56 s. ISBN neuvedeno.

JIRÁK Jan, Barbara KÓPPLOVÁ. 2003. *Média a společnost*. Praha: Portál. 270 s. ISBN 80-7178-697-7

- KOLEKTIV AUTORŮ. 2003. *Dějiny českých médií v datech*. Praha: Karolinum. 461 s. ISBN 80-246-0632-1.
- KONÍČEK, Karel. 1948. *Ve službách československého rozhlasu v prvních pěti letech*. Praha: Československý rozhlas nákladem Orbis. 93 s. ISBN nevedeno.
- KOVAŘÍK, Vladimír. 1982. *Proměny rozhlasové publicistiky II: od mnichovského diktátu k Vítěznému únoru 1948*. 2. vyd. Praha: Univerzita Karlova, ISBN nevedeno.
- KŘÍŽEK, Viktor. 2007. *Když rádio měnilo svět*. Dvůr Králové nad Labem: ELLI print, 189 s. ISBN 978-80-239-9077-5.
- McQUAIL, Denis. 1999. *Úvod do teorie masové komunikace*. Portál, 448 s. ISBN 80-7178-200-9.
- McQUAIL, Denis. 2009. *Úvod do teorie masové komunikace*. Portál, 640s. ISBN 978-80-7367-574-5
- MORAVEC, Václav. 2002. *K rozhlasové historii: Sborník příspěvků z jarního semináře 2002*. Praha: Sdružení pro rozhlasovou tvorbu, 56 s. ISBN nevedeno.
- NAVRÁTIL, Karel. 2006. *Čtrnáct kapitol o rozhlase*. Praha: Literární akademie, 96s. ISBN 80-86877-04-3.
- PACOVSKÝ, Jaroslav. 1993. *Na vlnách rozhlasu*. Praha: Český rozhlas, 160 s. ISBN nevedeno.
- PERKNER, Stanislav. 1983. *K vývoji rozhlasové reportáže v Československu*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova, ISBN nevedeno.
- POSTLER, Milan. 2003. *Media v reklamě: televize, rozhlas, tisk*. Praha: Oeconomica, 104s. ISBN 80- 245-0629-7.
- PETRUSEK, Miloslav. 1985 *Úvod do obecné sociologie*. Institut VHI Vítkovice. 186-353 s, ISBN nevedeno
- PETRUSEK, Miloslav. 1993 *Sociologické školy, směry a paradigmatata*. Praha. SLON, 244 s. ISBN 80-85850-04-4

THOMPSON, John. Brookshire. 2004. *Média a modernita: Sociální teorie médií*. Překlad JIRÁK J. 1.vyd. Praha: Nakladatelství Karolinum, 220 s. ISBN 80-246-0652-6.

VOTAVOVÁ, Jarmila. 1993. *Stručný nástin historie českého rozhlasu (příspěvek k 70. výročí)*. Praha: Studijní a výzkumné oddělení Českého rozhlasu, ISBN neuvedeno.

INTERNETOVÉ ZDROJE:

ČESKÝ ROZHLAS. *Jak rozhlasová hra vyděsila posluchače*. [online]. [cit 2013-04-07]. Dostupné na: <<http://www.pribehrozhlasu.cz/odhaleni-89+1/kuriozity-vseho-druhu/2804586>>

ČESKÝ ROZHLAS. [online]. [cit 2013-03-18]. Dostupné na: <<http://www.pribehrozhlasu.cz/odhaleni-89+1>>

DEVČEVOVÁ, Ivana. *Rušičky vysílání*. [online]. [cit 2013-03-18]. Dostupné na: <http://www.rozhlas.cz/svobodne/zajimavosti/_zprava/rusicky-vysilani--849444>

EVROPSKÁ KOMISE. Audiovizuální a mediální politika. [online]. [cit 2014-07-14]. Dostupné na: <http://ec.europa.eu/avpolicy/reg/psb/index_en.htm>

HOLBROOK. Knowledge gap 2002. [online]. [cit 2013-04-23]. Dostupné na: <http://www.utwente.nl/cw/theorieenoverzicht/Theory%20clusters/Media,%20Culture%20and%20Society/knowledge_gap.doc/>

HRAŠE, Jiří. *Brněnská rozhlasová avantgarda*. [online]. [cit 2013-04-06]. Dostupné na: <<http://mluveny.panacek.com/historie-rozhlasu/4254-brnenska-rozhlasova-avantgarda.html>>

HUBIČKA, Jiří. *Sjezd čs. spisovatelů- 1956*. [online]. [cit 2013-04-07]. Dostupné na: <
http://www.rozhlas.cz/rozhlasovahistorie/rozhlasovyrok/_zprava/sjezd-cs-spisovatelu-1956--1194724>

MINISTERSTVO KULTURY [online]. [cit. 2014-07-14]. Dostupné na: <
<http://www.mkcr.cz/cz/media-a-audiovize/rozhlasove-a-televizni-vysilani/verejnopravni-vysilani-81273/>>

NOVÁK, Jaromír. *Kultivace člověka v éře elektronických médií*. [online]. [cit 2014-07-14]. Dostupné na: <
http://www.thakur.cz/upload/sborniky/2006/Soubory/E-WORK_A_E-LEARNING/Novak.pdf >

PŘEMEK. 2005. *Wellsonova válka světů v rozhlasové inscenaci Orsona Wellse: První rozhlasový skandál*. [online]. [cit 2013- 04-12]. Dostupné na: <
<http://mluveny.panacek.com/historie-rozhlasu/38-wellsova-valka-svetu-v-rozhlasove-inscen.html>>

RADIOHISTORIE. *Rozvoj rozhlasu i programu po roce 1930*. [online]. [cit 2013-04-06]. Dostupné na: <
<http://radiohistorie.webnode.cz/historie-rozhlasu-csr/programova-napln-rozhlasu-csr/rozvoj-rozhlasu-i-programu-po-roce-1930/>>

ROŽÁNEK, Filip. *Poslechnete si: Vysílání Československého rozhlasu 21. srpna 1968- noc a ráno*. [online]. [cit 2013-01-18]. Dostupné na:<
http://www.rozhlas.cz/historie/1968/_zprava/482064>

ROŽÁNEK, Filip. *Srpen 1969*. [online]. [cit 2013-04-07]. Dostupné na: <
http://www.rozhlas.cz/historie/1968/_zprava/srpen-1969-cesi-proti-cechum--620992>

TOTALITA. [online]. [cit 2014-07-14]. Dostupné na: <
www.totalita.cz/vysvetlivky/cenzura.php>

VYKOUPILO, Libor. *Ecce Homo-manifest Dva tisíce slov*. [online]. [cit. 2013-04-07]. Dostupné na:

<http://zpravy.rozhlas.cz/brno/upozornujeme/_zprava/ecce-homo-manifest-dva-tisice-slov--468917>

WRIGHT, Charles, R. 1974 *Functional Analysis and Mass Communication Revisited*. [online]. [cit 2014-07-14]. University of Pennsylvania, 10s, Dostupné na:<http://repository.upenn.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1085&context=asc_papers>

7 RESUMÉ

This bachelor thesis describes the connection of the radio with society from the early 20th century to the year 1992. The beginning of the thesis deals with the separate description of the radio as media. Another part comments the events which have a share in the flourishing of the radio or its fall. The radio was founded in the 20th century when this media affected millions of people. Since the beginning people did not know how to accept this medium. The radio had the function of a means of entertainment and education in its beginnings. The radio spread the information about what had happened in the society. There were many changes in staff and programme. The radio could only broadcast what was accepted by the society. The bachelor thesis describes the situation after the Velvet Revolution when the radio had to face the new possibilities of broadcasting. The banned writers came back and the radio became much more free after the revolution. The bachelor thesis is based on functionalist approach which is filled by others sociology theories in each parts.

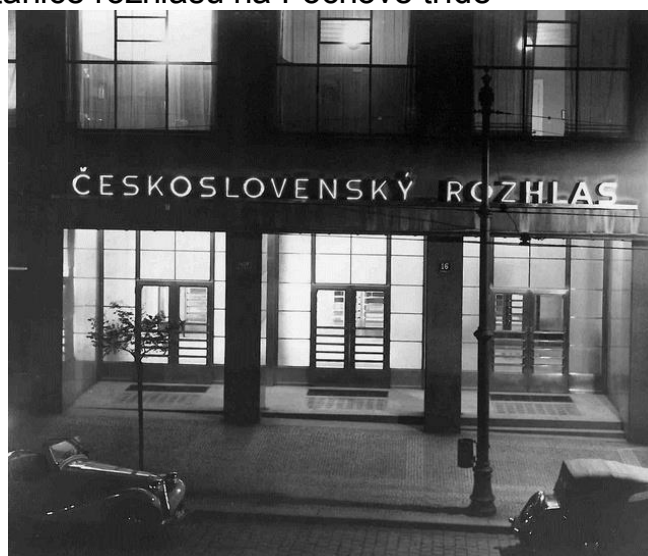
8 PŘÍLOHY

Příloha č. 1 a č. 2: Zakladatelé Radiožurnálu E.Svoboda, redaktor M.Čtrnáctý

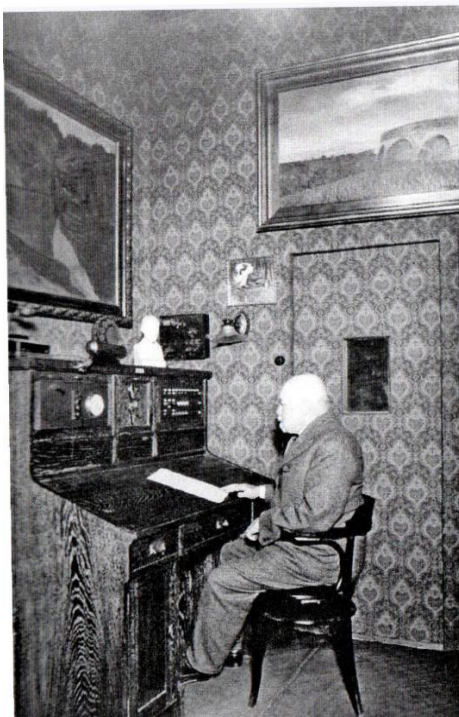
Zdroj: Ješutová, Eva. *Od mikrofonu k posluchačům*. Český rozhlas, Praha 2003

Příloha č. 3: Stanice rozhlasu na Fochově třídě

Zdroj:http://www.geocaching.com/seek/cache_details.aspx?wp=GC2HY9D

Příloha č. 4: Adolf Dobrovolný

Zdroj: Ješutová, Eva. *Od mikrofonu k posluchačům*. Český rozhlas, Praha 2003

Příloha č. 5: Blatterphone

Zdroj: < <http://museumofmagneticsoundrecording.org/Education.html>>

Příloha č.6: Květnové povstání před budovou Československého rozhlasu

Zdroj: <<http://www.radio.cz/cz/rubrika/udalosti/65-vyroci-prazskeho-povstani>>

Příloha č. 7: Mezinárodní rozhlasová výstava MEVRO

Zdroj: <<http://www.radio.cz/cz/static/historie-radio-praha/historie-cro>>

Příloha č. 10: Pamětní deska obětem v roce 1968

Zdroj: <http://www.vets.estranky.cz/fotoalbum/Vojenska-pietni-mista/Vojenska-pietni-mista-Praha-2/06_1909_009_praha-2--vinohradska-1409-12.jpg-.-.html>

Příloha č. 11: Demonstrace před budovou Československého rozhlasu na Vinohradech v roce 1989

Zdroj: <http://www.rozhlas.cz/rozhlasovahistorie/historie/_zprava/682506>